

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Філологічний факультет
Кафедра романо-германської філології

ДИПЛОМНА РОБОТА
освітньо-кваліфікаційний рівень «Магістр»
на тему:
СЕМАНТИКА ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З НАЗВАМИ
ЧАСТИН ТІЛА В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Виконав: студент II курсу, групи ІФ-62
Спеціальність: 035 Філологія
Спеціалізація: 035.041 Германські мови та
літератури (переклад включно), перша –
англійська

Назар БОЛОТНЮК

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Дмитро АЛАДЬКО

Рецензент:
доктор філологічних наук, професор
Мізін К.І.
(прізвище та ініціали)

Рівне – 2024

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ.....	2
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОТЕМАТИЧНОЇ ГРУПИ В СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ	7
1.1 Фразеологічні одиниці та їх класифікація	7
1.2 Ідеографічна класифікація фразеологічних одиниць в сучасному мовознавстві.....	12
1.3 Антропоцентризм як парадигма сучасного мовознавства.....	19
1.4 Фразеотематична група як об'єкт сучасного лінгвістичного дослідження	24
1.5 Оцінний характер фразеологічних одиниць	29
1.6 Методика дослідження фразеотематичної групи в магістерській роботі	36
1.7 Висновки до розділу 1	41
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА ЛЮДИНИ ЗАСОБАМИ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З НАЗВОЮ ЧАСТИНИ ТІЛА В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ	43
2.1 Опис поведінки та характеру людини засобами фразеологізмів з назвою частини тіла в англійській мові	43
2.2 Опис відносин між людьми засобами фразеологізмів з назвою частини тіла в англійській мові	47
2.3 Висновки до розділу 2.....	51
РОЗДІЛ 3. ХАРАКТЕРИСТИКА ЛЮДИНИ ЗАСОБАМИ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З НАЗВОЮ ЧАСТИНИ ТІЛА В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ	53
3.1 Опис поведінки та характеру людини засобами фразеологізмів з назвою частини тіла в українській мові.....	53
3.2 Опис відносин між людьми засобами фразеологізмів з назвою частин тіла в українській мові.....	58
3.3 Зіставна характеристика використання фразеологізмів з компонентом частиною тіла в англійській та українській мовах	64
3.4 Висновки до розділу 3.....	69
ВИСНОВКИ	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73

АНОТАЦІЯ

Болотнюк Н.А. Семантика фразеологізмів з назвами частин тіла в англійській та українській мовах.

Наукова робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр» за спеціалізацією 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська. Рівне, РДГУ, 2024.

Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент, Аладько Д.О.

Зіставні дослідження лексико-семантичних систем різних мов набувають особливої значущості на сучасному етапі розвитку мовознавства. Предметом такого аналізу постають різноманітні концептуальні сфери, стереотипні уявлення та ситуації, семантичні поля, тематичні групи лексики з точки зору категоризації досвіду і розгляду системи аксіологічним норм певного етносу, лінгвокультурних, символічних та етносеміотичних вимірів мовних одиниць, соціалізації особистості та моделей поведінки в межах певної мовної картини світу.

Об'єкт дослідження магістерської роботи становлять фразеологізми із компонентом назвою частини тіла в англійській та українській мовах.

Предметом дослідження є семантика фразеологічних одиниць з назвами частин тіла в англійській та українській мовах.

Метою роботи є дослідження аналіз особливостей семантики фразеологічних одиниць з назвами частини тіла в англійській та українській мовах.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання її результатів на практичних заняттях, семінарах та лекціях підчас вивчення певних навчальних дисциплін, а саме – практичного курсу іноземної мови, лексикології, лінгвокультурології, етнолінгвістики, зіставного мовознавства, порівняльної типології.

Ключові слова: назва частини тіла, фразеологізм, семантика.

ABSTRACT

Nazar Bolotniuk. Semantics of phraseological units with the names of the body parts in the English and Ukrainian languages. Manuscript.

Diploma paper for Master's Degree in Philology. Specialization 035.041 Germanic Languages and Literatures (Translation Included), First Language – English. Rivne, RSUH, 2024.

Thesis advisor – Associate Professor D. Aladko

The comparative studies of the lexical and semantic systems of different languages acquire special significance at the current stage of the development of linguistics. The subject of such an analysis includes various conceptual spheres, stereotypical representations and situations, semantic fields, thematic groups of vocabulary from the point of view of categorization of experience and consideration of the system by axiological norms of a certain ethnicity, linguistic and cultural, symbolic and ethno-semiotic dimensions of language units, socialization of personality and behavior patterns within a certain language picture of the world.

The object of the research of the master's thesis is phraseological units with the names of the body parts in the English and Ukrainian languages.

The subject of the research is the semantics of phraseological units with the names of the body parts in the English and Ukrainian languages.

The purpose of the research is to study the semantics of phraseological units with the names of the body parts in the English and Ukrainian languages.

The practical significance of the paper lies in the possibility of using its results in practical classes, seminars and lectures during the study of certain educational disciplines, namely, the practical course of a foreign language, lexicology, linguistic and cultural studies, ethno-linguistics, comparative linguistics, and comparative typology.

Key words: name of the body part, phraseological unit, semantics.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Фразеологічні одиниці, зокрема ті, що містять назви частин тіла, є важливою складовою лексико-фразеологічної системи будь-якої мови. Вони відображають національно-культурну специфіку мовомислення, світосприйняття та особливості світогляду носіїв мови. Вивчення семантики фразеологізмів з назвами частин тіла дає можливість виявити спільне та відмінне у фразеологічних картинах світу англійської та української мов, що має велике значення для міжкультурної комунікації та перекладу.

Дослідження семантики таких фразеологічних одиниць дозволяє глибше зрозуміти особливості їх образної мотивації, механізми метафоризації та символіки частин тіла в різних культурах. Результати такого дослідження можуть бути корисними для вдосконалення методики викладання іноземних мов, зокрема для ефективнішого засвоєння фразеологічного матеріалу.

Порівняльний аналіз фразеологізмів з назвами частин тіла в англійській та українській мовах сприятиме кращому розумінню національно-культурної специфіки обох мов та дозволить виявити універсальні та унікальні риси у формуванні фразеологічної картини світу.

Актуальність теми підтверджується дослідженнями таких вітчизняних науковців як Бондар О. В., Ткачик О. В., Кравець Л. В., Савчук Р. І., Бойко Н. І. та інші. Їх дослідження допоможуть зрозуміти особливості вживання та функціонування фразеологічних одиниць з назвами частин тіла в зіставляваних мовах. Отже, обрана тема є актуальною як у теоретичному, так і в практичному аспектах, оскільки дослідження семантики фразеологізмів з назвами частин тіла в зіставному плані поглиблює наукове розуміння міжкультурної комунікації та специфіки національної мовної картини світу.

Мета кваліфікаційної роботи – комплексно дослідити семантику фразеологічних одиниць з назвами частин тіла в англійській та українській мовах, виявити їх спільні та відмінні риси, а також розкрити національно-культурну специфіку їх функціонування.

Відповідно до поставленої мети, необхідно виконати наступні **завдання**:

1. Проаналізувати теоретичні засади дослідження частин тіла, зокрема особливості їх семантики та функціонування;
2. Здійснити відбір фразеологічних одиниць з назвами частин тіла в англійській та українській мовах, сформувати репрезентативні вибірки для подальшого аналізу;
3. Провести зіставний аналіз семантики фразеологізмів з назвами частин тіла в англійській та українській мовах, виявити універсальні та національно-специфічні риси;
4. Дослідити механізми метафоризації, метонімізації та інших процесів, що лежать в основі утворення фразеологічних одиниць даного типу;
5. Визначити особливості мовної концептуалізації та символіки частин тіла в англійській та українській лінгвокультурах;
6. Проаналізувати функціональні характеристики вибраних фразеологізмів з огляду на їх комунікативно-прагматичні властивості.

Предметом дослідження є семантичні, функціональні та лінгвокультурні особливості фразеологізмів з назвами частин тіла в англійській та українській мовах, їх спільні та відмінні риси.

Об'єктом дослідження є фразеологічні одиниці з назвами частин тіла в англійській та українській мовах.

Методи дослідження включають порівняльно-зіставний аналіз, компонентний аналіз, лінгвокультурологічний та психолінгвістичний підходи, а також кількісні методи. Комплексне використання цих методів дозволить всебічно дослідити особливості функціонування та семантики таких фразеологічних одиниць в обох мовах, виявити їх національно-культурну специфіку.

Інформаційною базою дослідження є фразеологічні словники обох мов, у яких зібрано та описано відповідні фразеологічні одиниці. Також були використані праці вітчизняних та зарубіжних мовознавців, присвячені вивченню фразеології. Крім того, можуть бути використані тлумачні словники, що допоможуть глибше розкрити значення фразеологізмів.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОТЕМАТИЧНОЇ ГРУПИ В СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ

1.1 Фразеологічні одиниці та їх класифікація

Англійська мова має багату фразеологію. Фразеологія є складним явищем, вивчення якого потребує свого методу дослідження, а також використання інших суміжних наук, а саме: фонетики, лексикології, граматики, стилістики, історії, мови, філософії, країнознавства. Тому під час перекладу фразеологізмів рідною мовою потрібно влучно підбирати мовні кліше, що відповідають саме менталітету та культурі мови перекладу.

Фразеологізми – це невід’ємна частина мовної системи, яка відображає історію та культуру народу, його світогляд та менталітет. Ці усталені словосполучення становлять один з найцікавіших і найскладніших об’єктів лінгвістичного аналізу. Поняття «фразеологічна одиниця» (далі ФО) визначають як стійкі словосполучення, що функціонують у мові як єдине ціле і мають переносне значення, яке не дорівнює сумі значень компонентів. Вони характеризуються семантичною злитістю, граматичною та лексичною стійкістю, відтворюваністю в готовому вигляді. Однозначного тлумачення терміну досі не запропоновано. У таблиці 1.1 зібрані та описані думки вітчизняних авторів щодо визначення «ФО»[17].

Таблиця 1.1 – Визначення терміну «фразеологічна одиниця»

Автор	Визначення
Коломієць М. П.	«стійкі словосполучення, що мають цілісне, узагальнено-перенесене значення»
Ужченко В. Д., Ужченко Д. В.	«стійкі словосполучення, що функціонують у мові як єдине ціле і мають перенесене значення, яке не дорівнює сумі значень компонентів»
Гаврилюк О. О.	«усталені, стійкі сполучення слів, як функціонують як єдине ціле і мають перенесене значення»
Петренко Л. Ф.	«стійкі сполучення слів, які характеризуються відтворюваністю, цілісністю значення та образністю»
Маслова В. А.	«семантично стійкі в лексичному складі та граматичній будові словосполучення слів, які характеризуються відтворюваністю і мають переносне значення»

Левченко О. П.	«стійкі словосполучення, що характеризуються лексичною та синтаксичною неподільністю, цілісністю значення, образністю та експресивністю»
Ткаченко О. Б.	«стійкі, відтворювані в готовому вигляді, семантично цілісні сполучення слів»
Пилипчук С. М.	«стійкі словосполучення, що мають цілісне, узагальнено-переносне значення»
Дорошенко С. І.	«стійкі сполучення слів, що характеризуються стабільністю компонентного складу, цілісністю значення та відтворюваністю в мовленні»
Костюченко Ю. П.	«стійкі, відтворювані в готовому вигляді, семантично цілісні сполучення слів, що мають переносне значення»

Джерело: [21; 32; 37]

Фразеологія є невіддільною частиною мовної системи будь-якої мови, в тому числі й англійської. Фразеологічні одиниці відображають національну специфіку, культуру, традиції та менталітет носіїв мови. Фразеологічні одиниці з компонентами-соматизмами (назвами частин тіла) займають важливе місце у фразеологічному фонді англійської мови.

Згідно сучасних наукових підходів, фразеологізми англійської мови можна класифікувати за різними критеріями, серед яких можна виділити наступні основні:

- За ступенем семантичної злитості компонентів;
- За структурою;
- За емоційно-експресивним забарвленням;
- За домінуючим компонентом-соматизмом;
- За семантикою соматичного компонента.

У таблиці 1.2 наведена класифікація фразеологічних одиниць за певними критеріями та приклади до них.

Науковці відзначають, що одним із базових критеріїв класифікації ФО є ступінь семантичної злитості їхніх компонентів. За цим принципом виділяють фразеологічні зрощення (ідіоми), фразеологічні єдності, фразеологічні сполучення та фразеологічні вирази. Така диференціація дає змогу виявити специфіку внутрішньої структури фразеологізмів та їхнє співвідношення зі значенням окремих складових елементів.

Таблиця 1.2 – Класифікація фразеологічних одиниць

Основний критерій	Тип	Приклад
Класифікація за ступенем семантичної злитості компонентів	Фразеологічні зрощення (ідіоми) – характеризуються повною семантичною злитістю компонентів, при якій загальне значення не виводиться з суми значень складових.	to have a heart of stone (бути бездушним) to turn a blind eye (робити вигляд, що нічого не помічаєш) to lend an ear (уважно слухати)
	Фразеологічні єдності – значення цілого мотивовано значенням компонентів, але не зводиться до їх простої суми.	to have a chip on one's shoulder (бути образливим, дратівливим) to have a heavy hand (бути суворим, чинити тиск) to keep an eye on (пильнувати, наглядати за кимось)
	Фразеологічні сполучення - характерно, що один із компонентів вживається у прямому значенні, а інший - у фразеологічно зв'язаному.	to lend a hand (допомагати) to have a taste for (мати смак до чогось) to wash one's hands of (відмежуватися, усунутися від чогось)
	Фразеологічні вирази - це стійкі в своєму складі й вживанні речення, приказки, прислів'я, афоризми тощо. Вони мають цілісне значення і повну відтворюваність.	The hand that rocks the cradle rules the world. (Жінка, яка колише колиску, керує світом.) An eye for an eye, a tooth for a tooth. (Око за око, зуб за зуб.) Don't look a gift horse in the mouth. (Дарованому коневі в зуби не заглядають.)
Класифікація за структурою	Іменникові ФО - складаються з іменника (назви частини тіла) та інших компонентів.	a cold shoulder (байдуже ставлення) a pain in the neck (обтяжлива людина) a foot in the door (вдалий початок, можливість почати щось)
	Дієслівні ФО - включають дієслово та інші елементи, один з яких є соматизм.	to have a finger in the pie (бути причетним до чогось) to keep an eye on (пильнувати, наглядати за кимось) to hold one's tongue (мовчати, стримувати себе)
	Ад'єктивні ФО - містять прикметник (соматизм) та інші частини мови.	heavy-handed (суворий, жорсткий) thick-skinned (нечутливий, нездатний сприймати критику) light-fingered (схильний до крадіжок)

	Адвербальні ФО - складаються з прислівників та інших компонентів, серед яких є соматизм.	with a heavy heart (сумно, неохоче) with a light heart (легко, безтурботно) with one's tail between one's legs (пригнічено, поступливо)
Класифікація за експресивно-емоційним забарвленням	Нейтральні ФО - не мають яскравого емоційно-експресивного забарвлення і використовуються для простого, об'єктивного опису дійсності	to give a hand (допомагати) to take a fancy to (захопитись чимось) to wash one's hands of (відмежуватися, усунутися від чогось)
	Експресивні ФО - які несуть у собі емоційно-оцінний компонент - позитивну або негативну оцінку.	to have a heart of stone (бути бездушним, нечутливим) to have a heavy hand (бути суворим, чинити тиск) to have a chip on one's shoulder (бути образливим, дратівливим)
	Стилістично забарвлені ФО - фразеологізми, що мають певне стилістичне забарвлення і можуть використовуватися в різних функціональних стилях мовлення.	to twist someone's arm (умовляти, змушувати когось зробити щось) - розм. to pull someone's leg (жартувати, обдурювати) - розм. to set one's cap at (залицятися до когось) - книжн.
Класифікація за домінуючим компонентом-соматизмом	Фразеологізми з домінуючим компонентом "голова" (head, brain, mind)	to have a level head (бути розсудливим, врівноваженим) to use one's head (діяти розумно, розсудливо) to be soft in the head (бути божевільним, дурним)
	Фразеологізми з домінуючим компонентом "око" (eye, eyes)	to keep an eye on (пильнувати, наглядати за кимось) to have an eagle eye (мати гострий зір) to pull the wool over someone's eyes (обдурювати когось)
	Фразеологізми з домінуючим компонентом "рука" (hand, hands)	to lend a hand (допомагати) to have a heavy hand (бути суворим, чинити тиск) to tie one's hands (обмежувати чийсь дії)
	Фразеологізми з домінуючим компонентом "ніг" (foot, feet)	to have a foot in the door (вдалий початок, можливість почати щось) to be on one's feet (бути на ногах, працювати) to put one's foot down (рішуче заявити про свою позицію)

	Фразеологізми з домінуючим компонентом "серце" (heart)	to have a heart of stone (бути бездушним, нечутливим) to wear one's heart on one's sleeve (не приховувати своїх почуттів) to take heart (набратися сміливості, стати впевненішим)
	Фразеологізми з домінуючим компонентом "язик" (tongue)	to hold one's tongue (мовчати, стримувати себе) to have a sharp tongue (мати гострий язик, бути колючим на язик) to bite one's tongue (стримувати себе, не говорити того, що хочеться)
Класифікація за семантикою соматичного компонента	Фразеологізми, пов'язані з фізіологічними функціями	to lend an ear (уважно слухати) to have a taste for (мати схильність до чогось) to wash one's hands of (відмежуватися, усунутися від чогось)
	Фразеологізми, пов'язані з розумовою діяльністю	to use one's head (діяти розумно, розсудливо) to have a level head (бути розсудливим, врівноваженим) to be soft in the head (бути божевільним, дурним)
	Фразеологізми, пов'язані з емоційним станом	to have a heart of stone (бути бездушним, нечутливим) to wear one's heart on one's sleeve (не приховувати своїх почуттів) to take heart (набратися сміливості, стати впевненішим)
	Фразеологізми, пов'язані з соціальною поведінкою	to have a heavy hand (бути суворим, чинити тиск) to have a chip on one's shoulder (бути образливим, дратівливим) to twist someone's arm (умовляти, змушувати когось зробити щось)

Джерело: [5]

Також важливим критерієм класифікації вважається походження фразеологічних одиниць. Дослідники виокремлюють власне англійські фразеологізми, запозичені ФО з інших мов, біблеїзми, міфологізми та історизми.

Такий підхід дозволяє простежити джерела формування фразеологічного складу англійської мови та його національно-культурну специфіку.

Структурна класифікація фразеологізмів, що включає іменникові, дієслівні, ад'єктивні, адвербіальні та структурні ФО, надає можливість виявити особливості граматичної організації цих мовних одиниць та їхнє функціонування в системі мови.

Дослідники також вказують на важливість аналізу фразеологізмів за ступенем стійкості та відтворюваності, емоційно-експресивним забарвленням, а також за семантичною цілісністю. Така багатоаспектна класифікація дозволяє всебічно розкрити національно-культурну специфіку та комунікативно-прагматичні характеристики фразеологічних одиниць англійської мови[25].

Узагальнюючи, можна сказати, що комплексне вивчення фразеологізмів за різними критеріями дає змогу глибше пізнати їхню природу, систематизувати та описати особливості функціонування цих важливих мовних одиниць, виявити їхню роль у відображенні національної картини світу носіїв англійської мови.

1.2 Ідеографічна класифікація фразеологічних одиниць в сучасному мовознавстві

Фразеологія є важливим розділом мовознавства, який вивчає стійкі словосполучення, ідіоми та інші усталені вирази, що не утворюються за загальними граматичними правилами, а відтворюються в мовленні як готові одиниці. Упродовж багатьох років науковці-мовознавці приділяли значну увагу дослідженню фразеологічних одиниць, їх структури, семантики, походження тощо. Одним із ключових аспектів вивчення фразеології є її ідеографічна класифікація, тобто систематизація фразеологізмів за їх лексико-семантичними значеннями.

Ідеографічний підхід до класифікації фразеологічних одиниць передбачає групування їх за тематичними, понятійними, концептуальними, ціннісними та іншими критеріями. Такий підхід дозволяє глибше зрозуміти особливості національної мовної картини світу, відображені у фразеологічному фонді мови.

У сучасному мовознавстві існує значна кількість праць, присвячених ідеографічній класифікації фразеологічних одиниць. Авторами цих досліджень пропонуються різноманітні принципи та критерії групування фразеологізмів за їх семантикою. Розглянемо детально основні підходи до ідеографічної класифікації фразеологічних одиниць, представлені в наукових працях останніх років.

Одним із найґрунтовніших досліджень, присвячених ідеографічній класифікації фразеологічних одиниць, є праця В.М. Білоноженко та І.С. Гнатюк "Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів"[7]. Авторки пропонують класифікувати фразеологізми української мови за такими основними тематичними групами:

1. Фразеологізми, що позначають різні сторони життя людини:

- Фізичний стан людини (напр., мати залізне здоров'я, не мати сил)
- Психічний стан людини (напр., бути на сьомому небі, висіти на волоску)
- Розумові здібності та інтелектуальний рівень (напр., мати голову на плечах, бути собі на умі)
- Діяльність та поведінка людини (напр., класти душу на вівтар справи, скласти крила)
- Міжособистісні стосунки (напр., бути у ворожих стосунках, бути на короткій нозі)

2. Фразеологізми, що позначають явища природи, навколишнього середовища:

- Пори року, явища природи (напр., ловити рибу в каламутній воді, повне затишшя)
- Географічні об'єкти (напр., край світу, на краю прірви)
- Тваринний світ (напр., мати серце лева, підкорити крилатого лева)

3. Фразеологізми, що позначають суспільні реалії:

- Моральні та етичні поняття (напр., бути на коні, сорочка ближча до тіла)
- Політичні, економічні, правові поняття (напр., робити гроші, плести мережу інтриг)

- Релігійні та культурні реалії (напр., піти під монастир, бути на волосинці від...)

Інші дослідники, такі як В.Д. Ужченко та Д.В. Ужченко у книзі "Фразеологія сучасної української мови" [57], пропонують дещо іншу класифікацію фразеологічних одиниць за семантичними групами:

1. Фразеологізми, що позначають:

- Емоційні стани та почуття (напр., серце кров'ю обливається, на сьомому небі)
- Інтелектуальну діяльність (напр., засісти у голову, витати у хмарах)
- Вольові якості та риси характеру (напр., залізна воля, твердий горішок)
- Зовнішній вигляд та фізичні характеристики (напр., як з воза впав, товстий як бочка)
- Мовленнєву діяльність (напр., язик без кісток, точити ляс)
- Соціальні стосунки (напр., кланятися в пояс, поза конкуренцією)

2. Фразеологізми, що позначають:

- Трудову діяльність (напр., ламати голову, класти душу)
- Побутову сферу (напр., горобцям на сміх, хоч шаром покати)
- Етичні норми та моральні цінності (напр., зі свого поля ягід, на межі фолу)
- Релігійні уявлення (напр., на сьомому небі, сім п'ятниць на тиждень)
- Історичні й культурні реалії (напр., підкорити Європу, на краю світу)

Дослідниця О.І. Скопненко у праці "Українська фразеологія: когнітивний та лінгвокультурологічний аспекти" [51] пропонує класифікувати фразеологічні одиниці української мови з урахуванням їх концептуальної та ціннісної природи.

Авторка виокремлює такі основні тематичні групи фразеологізмів:

1. Фразеологізми, що репрезентують базові концепти української лінгвокультури:

- Концепт "Людина" (напр., зав'язати язика, повісити ніс)
- Концепт "Natura" (напр., рибка в мутній воді, море по коліна)
- Концепт "Діяльність" (напр., замилювати очі, записати в книгу буття)
- Концепт "Стосунки" (напр., бути на короткій нозі, собаку з'їсти)

2. Фразеологізми, що репрезентують базові ціннісні орієнтири:

- Позитивні цінності (напр., серце на долоні, за душу бере)
- Негативні цінності (напр., ламати комедію, плювати проти вітру)
- Традиційні, народні цінності (напр., мати орлине око, з хліба не з'їси)
- Сучасні, прагматичні цінності (напр., пробивати дірку в небі, клепати бабки)

Ще одну ідеографічну класифікацію фразеологічних одиниць пропонує Л.Г. Авксентьев у праці "Сучасна українська мова. Фразеологія" [1]. Дослідник виокремлює такі тематичні групи:

1. Фразеологізми, що характеризують людину:

- Розумові здібності та інтелектуальний рівень (напр., мати голову на плечах, бути ні риба ні м'ясо)
- Емоційний стан та психологічні якості (напр., серце мліє, як кіт наплакав)
- Зовнішній вигляд (напр., як бубон, сухий як тріска)
- Поведінка та вчинки (напр., класти душу на вівтар, розвішувати вуха)

2. Фразеологізми, що позначають дії, процеси, стани:

- Трудова діяльність (напр., покласти душу, ламати голову)
- Мовленнєва діяльність (напр., язик без кісток, не мати язика в роті)
- Соціальні взаємини (напр., бути на короткій нозі, пекти раків)

3. Фразеологізми, що позначають абстрактні поняття:

- Моральні та етичні категорії (напр., за душу бере, на межі фолу)
- Релігійні та культові уявлення (напр., як Бог на душу покладе, на сьомому небі)
- Просторові та часові характеристики (напр., край світу, сім п'ятниць на тиждень)

Комплексний підхід до ідеографічної класифікації фразеологізмів представлений у монографії Л.Г. Скрипник "Фразеологія української мови" [52]. Авторка, поєднуючи різні критерії, виокремлює такі основні тематичні групи:

1. Фразеологізми, що характеризують людину:

- Зовнішній вигляд (напр., худий як тріска, товстий як бочка)

- Розумові здібності та інтелектуальні якості (напр., голова варить, ні в зуб ногою)

- Емоційно-психологічний стан (напр., серце мліє, на сьомому небі)

- Вольові якості та риси характеру (напр., залізна воля, твердий горішок)

- Поведінка та вчинки (напр., танцювати від печі, класти душу на вівтар)

2. Фразеологізми, що відображають сферу діяльності:

- Трудова та професійна діяльність (напр., класти душу, ламати голову)

- Мовленнєва діяльність (напр., язик без кісток, точити ляс)

- Соціальні взаємини (напр., бути на короткій нозі, пекти раків)

3. Фразеологізми, що позначають явища природи, навколишнього світу:

- Природні явища (напр., як гім серед ясного неба, повне затишся)

- Географічні об'єкти (напр., край світу, на краю прірви)

- Тваринний світ (напр., серце лева, підкорити крилатого лева)

4. Фразеологізми, що відображають суспільні, культурні та духовні реалії:

- Моральні, етичні та ціннісні категорії (напр., бути на коні, сорочка ближча до тіла)

- Релігійні та культові уявлення (напр., піти під монастир, на волосинці від...)

- Політичні, економічні та правові поняття (напр., робити гроші, плести мережу інтриг)

- Історичні та культурні реалії (напр., підкорити Європу, на краю світу)

Як видно з наведених прикладів, сучасні дослідники застосовують різноманітні підходи до ідеографічної класифікації фразеологічних одиниць. Спільним для більшості наведених класифікацій є виокремлення таких основних тематичних груп, як зображені на рис. 1.1.

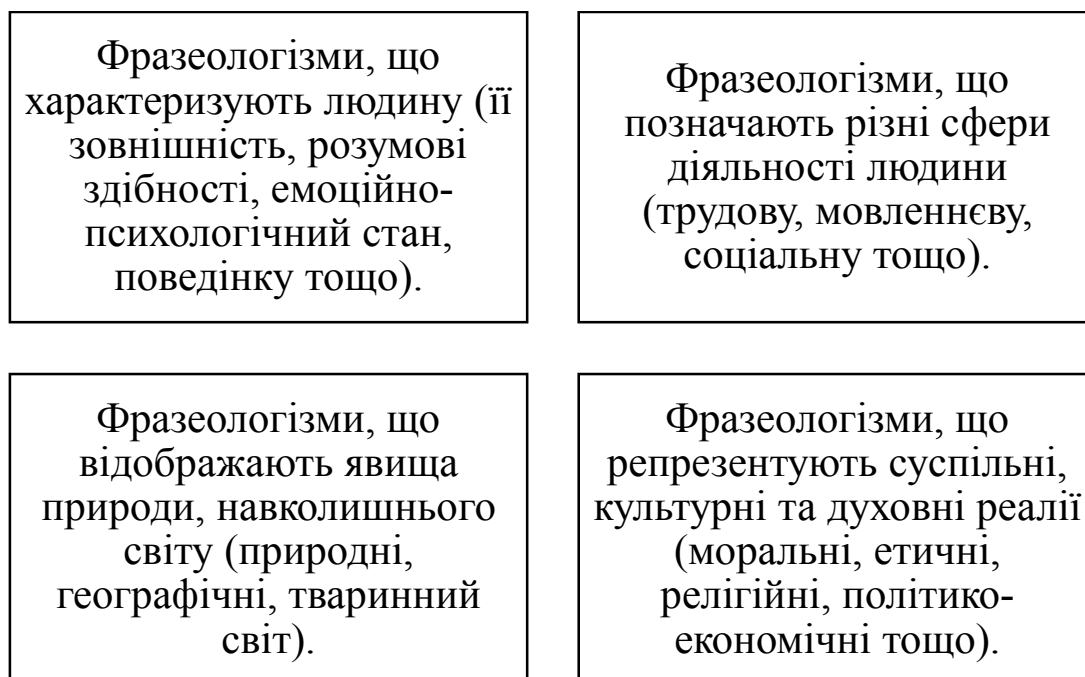


Рис. 1.1 – Тематичні групи ідеологічних класифікацій

Ідеографічні класифікації фразеологічних одиниць, запропоновані сучасними мовознавцями, дозволяють глибше зрозуміти національну специфіку фразеологічного фонду мови, його тематичне розмаїття та концептуальний зміст. Такі класифікації відображають особливості світобачення, ціннісні орієнтири та культурні традиції певного етносу, зафіксовані у стійких мовних виразах[6].

Такі класифікації ґрунтуються на таких основних принципах (рис.1.2).

Тематичний принцип:

ФО групуються за спільними поняттями, що відображають різні сфери життя та діяльності людини.

Системний принцип:

ФО розглядаються як система, де всі елементи пов'язані між собою.

Історичний принцип:

ФО класифікуються з урахуванням їхнього історичного розвитку

Рис.1.2 – Принципи класифікації

В.М. Білоноженко та І.С. Гнатюк, автори праці "Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів", вважають, що ідеографічна класифікація фразеологічних одиниць за тематичними групами дозволяє ефективніше вивчати особливості вербалізації національної картини світу. На їхню думку, "групування фразеологізмів за тематичною ознакою дає можливість виявити семантичні центри, навколо яких об'єднуються одиниці фразеологічної системи, і простежити особливості концептуалізації дійсності носіями мови" [7].

В.Д. Ужченко та Д.В. Ужченко у книзі "Фразеологія сучасної української мови" наголошують, що ідеографічна класифікація фразеологізмів за семантичними групами сприяє "глибшому пізнанню внутрішнього світу людини, особливостей її мислення, культури, традицій, звичаїв" [57]. На їхню думку, така класифікація дає змогу виявити найбільш значущі для українського народу поняття, що знайшли відображення у фразеологічному багатстві мови.

О.І. Скопненко у праці "Українська фразеологія: когнітивний та лінгвокультурологічний аспекти" підкреслює, що групування фразеологічних одиниць за концептуальною та ціннісною ознакою дозволяє "простежити специфіку національної мовної картини світу, виявити особливості концептуалізації дійсності носіями мови, а також осмислити ціннісні орієнтири й національно-культурні настанови українського етносу" [51].

Л.Г. Авксентьєв, автор "Сучасної української мови. Фразеологія", вважає, що ідеографічний підхід до класифікації фразеологізмів дозволяє "установити семантичні зв'язки між ними, виявити найбільш значущі для української мови поняття, які отримують фразеологічну репрезентацію" [1]. На його думку, групування фразеологічних одиниць за тематичними ознаками сприяє глибшому розумінню особливостей національно-культурної специфіки мовної свідомості.

Л.Г. Скрипник у монографії "Фразеологія української мови" наголошує, що комплексний підхід до ідеографічної класифікації фразеологізмів, який поєднує різні критерії, "дає змогу всебічно дослідити фразеологічні одиниці, виявити особливості їхнього семантичного наповнення, експресивно-стилістичного забарвлення, національно-культурної специфіки" [52]. На її думку, така

класифікація сприяє глибшому розумінню концептуальної картини світу, відображеної у фразеологічному фонді мови.

Загалом, більшість дослідників позитивно оцінюють ідеографічні класифікації фразеологічних одиниць, наголошуючи на їхній важливості для вивчення національно-культурної специфіки мовної свідомості, виявлення найбільш значущих для певного етносу понять і концептів, а також для поглибленого розуміння мовної картини світу. Ідеографічний підхід дозволяє простежити, яким чином мовні одиниці відображають особливості світобачення, ціннісні орієнтири та культурні традиції певного народу.

1.3 Антропоцентризм як парадигма сучасного мовознавства

Філософське поняття антропоцентризму, яке зображує людину центром Всесвіту, стало підґрунтям для становлення особливого підходу до вивчення мови [2]. Антропоцентричний принцип у мовознавстві базується на тих самих положеннях, що і у філософії: береться до уваги не стільки те, яку структуру має мова, скільки способи і засоби її функціонування. Антропоцентричний підхід до мови не є новим у лінгвістиці, адже він з'явився ще у Давньому Римі та Греції, але увага до цього методу у мовознавстві приділялася не завжди однаково. Наразі дослідження мови шляхом ототожнення з побутом людини та визначення її ролі у житті суспільства набувають дедалі більшої популярності. Антропоцентричний принцип ґрунтується на тому, що людина, яка використовує певну мову, має владу над нею.

Витоки антропоцентричного підходу до мови сягають ще кінця XIX - початку XX століть, коли мислителі, зокрема Вільгельм фон Гумбольдт, Йоган Лерх та інші, висунули ідею про мову як вияв духу народу, його світобачення та культури. Проте справжній розквіт антропоцентричного мовознавства припадає на другу половину XX століття, коли з'являються такі впливові концепції, як когнітивна лінгвістика, комунікативна лінгвістика, лінгвокультурологія тощо.

Сутність антропоцентричної парадигми полягає в тому, що мова розглядається як невід'ємна частина людської діяльності, як засіб пізнання світу, вираження думок, почуттів і ставлень людини. Мовознавці-антропоцентристи визнають, що мова не є автономною, закритою системою, а тісно пов'язана з мисленням, пізнанням, культурою, соціальною взаємодією людей. Тому в центрі уваги цього підходу перебуває людина як суб'єкт мовної діяльності, а не абстрактна мовна система.

Одним із ключових концептів антропоцентричного мовознавства є поняття «мовної особистості». Мовна особистість розглядається як сукупність здібностей і характеристик людини, що зумовлюють створення й сприйняття нею мовних текстів (висловлювань), які різняться:

- ступенем структурно-мовної складності;
- глибиною й точністю відображення дійсності;
- певною цілеспрямованістю.

Дослідження мовної особистості передбачає аналіз не лише мовних засобів, які використовує індивід, а й його ціннісних орієнтацій, світоглядних позицій, соціокультурних характеристик[37].

Ще одним важливим аспектом антропоцентричного підходу є вивчення взаємозв'язку мови й культури. Представники лінгвокультурології досліджують, як мова відображає культурні цінності, традиції, менталітет носіїв певної мови, а також як культурні чинники впливають на специфіку мовної картини світу. Антропоцентризм у мовознавстві передбачає розгляд мови в тісному зв'язку з культурою, усвідомлення того, що мова є не лише засобом спілкування, а й транслятором культурних кодів.

Крім того, антропоцентричне мовознавство зосереджується на вивченні комунікативних аспектів мови, ролі мови в соціальній взаємодії людей. Комунікативна лінгвістика досліджує, як мовні засоби використовуються для досягнення певних комунікативних цілей, для реалізації стратегій і тактик спілкування. Увага приділяється не лише вербальним, а й невербальним компонентам комунікації, які відіграють важливу роль у міжособистісній взаємодії.

Важливим здобутком антропоцентричного підходу є й вивчення емоційно-експресивної функції мови, її ролі у вираженні почуттів, ставлень, оцінок людини. Так, лінгвістична прагматика аналізує, як мовні одиниці набувають додаткових смислів, конотацій, прагматичних значень у процесі комунікації.

Отже, антропоцентрична парадигма сучасного мовознавства характеризується такими провідними ознаками, що зазначені на рис. 1.3.

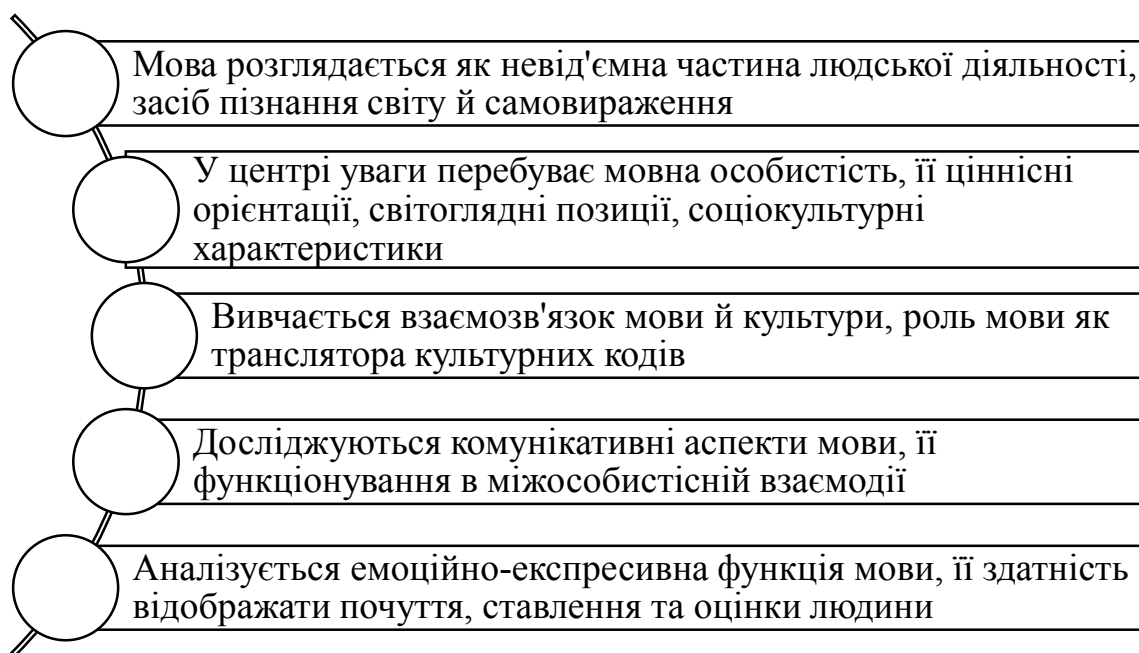


Рис. 1.3 – Ознаки антропоцентричної парадигми

Концептуальні засади антропоцентричної парадигми мовознавства знаходять відображення в різноманітних лінгвістичних теоріях і напрямках, які активно розвиваються в сучасній науці. Серед них можна виділити такі, що визначені у табл. 1.3.

Таблиця 1.3 – Лінгвістичні теорії та напрями сучасної науки

Напрямок	Опис
Когнітивна лінгвістика	Ця галузь мовознавства вивчає, як мова відображає пізнавальні процеси людини, її досвід, знання й уявлення про навколишній світ. Представники когнітивної лінгвістики досліджують концептуальні структури свідомості, які знаходять вираження в мові, а також процеси категоризації, концептуалізації й метафоризації.
Комунікативна лінгвістика	Комунікативний підхід до мови передбачає аналіз мовленнєвої діяльності з погляду її комунікативних функцій, стратегій і тактик спілкування, дискурсивних особливостей.

	Особлива увага приділяється вивченню комунікативних ролей, інтенцій, імплікатур, мовленнєвих актів тощо.
Лінгвокультурологія.	Лінгвокультурологія вивчає взаємозв'язок і взаємодію мови й культури, відображення в мові культурних цінностей, традицій, менталітету носіїв певної мови. Ця галузь досліджує культурно марковані мовні одиниці, мовні картини світу, стереотипи, символи тощо.
Дискурс-аналіз.	Дискурс-аналіз зосереджується на вивченні використання мови в соціальному контексті, на аналізі мовленнєвої взаємодії в різних комунікативних сферах. Увага приділяється таким аспектам, як структура дискурсу, його жанрово-стильові особливості, роль мови в конструюванні соціальної реальності.
Прагматика.	Прагматичний підхід до мови передбачає аналіз функціонування мовних одиниць у реальних комунікативних ситуаціях, їхньої здатності набувати додаткових смислів і конотацій. Досліджуються мовленнєві акти, комунікативні стратегії й тактики, імпліцитні значення тощо.

Джерело: [36]

Антропоцентрична парадигма в мовознавстві передбачає розгляд мови у тісному зв'язку з людиною, її пізнавальною, комунікативною та культурною діяльністю. Ця парадигма зумовлює зміщення акцентів у лінгвістичних дослідженнях із суто формальних, структурних аспектів мови до вивчення її функціонування в різноманітних комунікативних контекстах.

Одним із ключових понять антропоцентричної лінгвістики є концепт «мовної особистості». Мовна особистість розглядається як багатовимірне утворення, що об'єднує мовні здібності, комунікативні навички, систему ціннісних орієнтацій, світоглядні установки та культурно-історичний досвід індивіда. Мовна особистість формується під впливом соціокультурних чинників і в процесі мовленнєвої діяльності.

У межах антропоцентричної парадигми виокремлюється кілька основних рівнів мовної особистості (рис. 1.4)

Дослідження мовної особистості передбачає комплексний аналіз усіх цих рівнів, оскільки вони тісно взаємопов'язані та взаємообумовлені. Важливим аспектом антропоцентричного мовознавства є вивчення взаємозв'язку мови і культури.

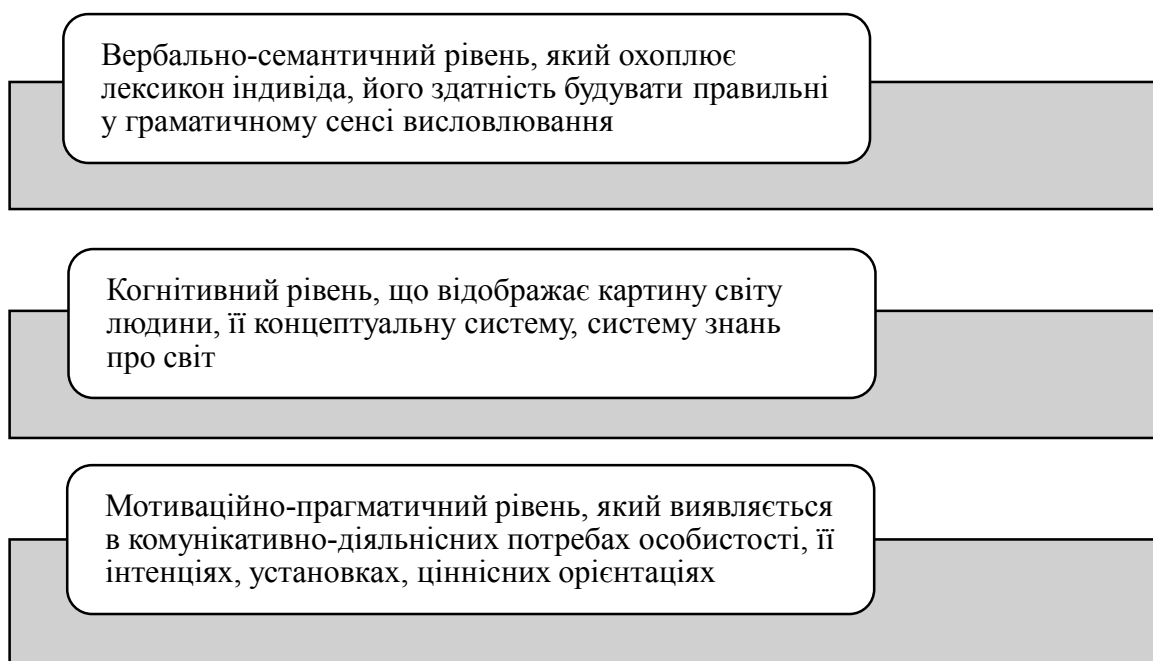


Рис. 1.4 – Рівні мовної особистості

Лінгвокультурологія як окремий напрям у сучасній лінгвістиці досліджує, яким чином культурні цінності, традиції, ментальні особливості етносу відображаються у мові, а також як мовні засоби впливають на формування культурної картини світу.

Мова розглядається в межах лінгвокультурології як «дзеркало» культури, як засіб вираження й трансляції культурних смислів. Культурно марковані мовні одиниці (концепти, символи, стереотипи тощо) становлять об'єкт вивчення цієї галузі знань. Особлива увага приділяється виявленню національно-специфічних рис мовної свідомості, ціннісних орієнтацій носіїв мови, ментальних конструктів, що детермінують їхні комунікативні практики[25].

Крім того, антропоцентричне мовознавство акцентує на вивченні комунікативних аспектів мови, ролі мови у соціальній взаємодії людей. Комунікативна лінгвістика аналізує, як мовні засоби використовуються для досягнення певних комунікативних цілей, реалізації стратегій і тактик спілкування. Увага приділяється не лише вербальним, а й невербальним компонентам комунікації (жестам, міміці, інтонації тощо), які відіграють важливу роль у міжособистісній взаємодії.

Ще одним важливим напрямом антропоцентричної лінгвістики є вивчення емоційно-експресивної функції мови, її ролі у вираженні почуттів, ставлень, оцінок людини. Лінгвістична прагматика досліджує, як мовні одиниці набувають додаткових смислів, оцінних конотацій у процесі комунікації, як вони відображають емоційний стан і ціннісні орієнтації мовця.

Концептуальні засади антропоцентричної парадигми мовознавства знайшли своє відображення у низці наукових напрямів, серед яких провідне місце посідають когнітивна лінгвістика, комунікативна лінгвістика, лінгвокультурологія, прагмалінгвістика, дискурс-аналіз. Ці галузі лінгвістики забезпечують всебічне вивчення мовних явищ у тісному зв'язку з людиною, її пізнавальною, комунікативною та культурною діяльністю.

Отже, антропоцентрична парадигма сучасного мовознавства є важливим етапом розвитку цієї науки, пов'язаним із переосмисленням ролі людини в мові, більш глибоким і всебічним вивченням мови як феномена людської діяльності. Ця парадигма зумовила появу нових напрямів і концепцій у мовознавстві, які дають змогу всебічно розкрити зв'язок мови й людини, мови й культури, мови й комунікації.

1.4 Фразеотематична група як об'єкт сучасного лінгвістичного дослідження

Фразеологія є важливим аспектом мовознавства, що вивчає сталі словосполучення, які набули метафоричного значення та відтворюються як цілісні одиниці. Фразеотематичні групи – це об'єднання фразеологічних одиниць, що мають спільну тематичну основу. Дослідження таких груп є актуальним напрямком сучасної лінгвістики, адже вони дають змогу глибше зрозуміти національно-культурну специфіку мови, особливості світосприйняття носіїв мови, а також простежити динаміку розвитку фразеології.

Фразеотематична група (ФТГ) – це об'єднання фразеологізмів, що мають спільну тематичну основу. Вона формується на основі семантичної близькості

фразеологізмів, їх належності до певної тематичної сфери. Фразеологічні одиниці, що входять до складу ФТГ, характеризуються спільністю лексичного складу, подібністю образності та експресивно-емоційного забарвлення.

Однією з ключових ознак ФТГ є наявність базового поняття, навколо якого групуються фразеологізми. Таке базове поняття може бути представлене ключовим словом, що зустрічається в більшості фразеологізмів групи. Наприклад, у ФТГ "Час" базовим поняттям є "час", навколо якого об'єднуються фразеологізми, що пов'язані із темпоральною сферою.

Структура фразеотематичної групи зазвичай має ієрархічний характер, де окремі фразеологізми об'єднуються в мікрогрупи на основі спільності більш вузької тематичної ознаки. Таким чином, загальна ФТГ може поділятися на окремі підгрупи, кожна з яких має власне базове поняття, навколо якого групуються фразеологічні одиниці[25].

Фразеотематичні групи можуть класифікуватися за різними критеріями. Одним з найпоширеніших підходів є поділ ФТГ на такі тематичні сфери, що зазначені на рис. 1.5.



Рис. 1.5 – Тематичні сфери ФТГ

Така класифікація дозволяє виокремити найбільш значущі для носіїв мови тематичні сфери, в межах яких формуються ФТГ. Водночас, слід зазначити, що межі між окремими тематичними групами можуть бути дифузними, оскільки фразеологізми часто мають багатогранну семантику і можуть належати до різних тематичних груп.

Іншим критерієм типологізації ФТГ є ступінь абстрактності їх базових понять. На цій основі виокремлюють конкретні та абстрактні ФТГ. Конкретні ФТГ об'єднують фразеологізми, що відображають матеріальні, предметні аспекти дійсності (напр., "Їжа", "Одяг", "Тварини"). Абстрактні ФТГ, своєю чергою, групують фразеологізми, які позначають нематеріальні, абстрактні явища (напр., "Емоції", "Моральні якості", "Час"). Досліджуючи ФТГ можна також виділити ядро (найбільш частотні, стійкі фразеологізми) та периферію (менш поширені, менш стійкі одиниці). Вивчення ФТГ передбачає використання комплексу лінгвістичних методів (табл. 1.4).

Таблиця 1.4 – Лінгвістичні методи вивчення ФТГ

Метод	Опис
Метод суцільної вибірки	Він полягає у виокремленні зі словників, текстів усіх фразеологічних одиниць, що належать до дослідженої тематичної групи
Компонентний аналіз	Цей метод дозволяє проаналізувати семантичну структуру фразеологізмів, виокремити їх складники та визначити характер зв'язків між ними
Семантико-тематичний аналіз	За допомогою цього методу здійснюється групування фразеологізмів на основі спільності їх лексичного складу та семантичних ознак
Структурно-граматичний аналіз	Він передбачає дослідження морфологічної та синтаксичної будови фразеологічних одиниць
Фразеографічний аналіз	Цей метод передбачає вивчення способів подачі фразеологізмів у словниках, їх лексикографічної інтерпретації
Кількісні методи	За їх допомогою визначається продуктивність ФТГ, частотність її окремих одиниць, ступінь її фразеологічної насиченості
Функціональний аналіз	Цей метод дозволяє встановити особливості функціонування ФТГ у різних типах дискурсу
Зіставний аналіз	Передбачає дослідження ФТГ у двох або більше мовах для виявлення їх спільних та відмінних рис

Джерело: [51]

Комплексне застосування зазначених методів забезпечує всебічне вивчення фразеотематичних груп, їх структурно-семантичних, функціональних та лінгвокультурологічних особливостей.

Одним із перспективних напрямків вивчення ФТГ є дослідження групи фразеологізмів, пов'язаних з категорією часу. Ця тематична група є надзвичайно продуктивною, оскільки час є фундаментальною онтологічною категорією, що знаходить своє відображення у фразеології різних мов.

Фразеологізми, що входять до ФТГ "Час", характеризують різноманітні темпоральні параметри: тривалість, швидкість, послідовність, циклічність часових процесів, точність/неточність вимірювання часу тощо. Наприклад, в українській мові до цієї групи належать такі фразеологічні одиниці, як: з давніх-давен, як грім серед ясного неба, час біжить, куковати віки, відкладати на чорний день, тощо. Дослідження ФТГ "Час" дозволяє виявити особливості мовної картини світу, національно-культурну специфіку сприйняття й осмислення темпоральних категорій носіями певної мови. Так, у фразеологізмах можуть відображатися уявлення про лінійний або циклічний характер часу, про його швидкоплинність або повільність плину, про взаємозв'язок часу з іншими сферами буття людини (природою, суспільством, діяльністю тощо).

Крім того, аналіз ФТГ "Час" є важливим для вивчення процесів динамічного розвитку фразеології, оскільки ця тематична група характеризується високою продуктивністю, постійним оновленням, появою нових одиниць, зумовленою змінами у сприйнятті й осмисленні часу носіями мови[38].

Отже, комплексне дослідження ФТГ "Час" дає змогу глибше зрозуміти специфіку мовної картини світу, виявити національно-культурну своєрідність сприйняття й вербалізації темпоральності, а також прослідкувати тенденції розвитку фразеологічного складу мови.

Сучасне мовознавство приділяє значну увагу вивченню фразеотематичних груп, що зумовлено кількома факторами:

- Підвищений інтерес до вивчення національно-культурного компонента мови. Фразеологізми, що входять до складу ФТГ, є яскравим відображенням мовної

картини світу носіїв мови, їхнього світогляду, традицій, вірувань тощо. Тому аналіз ФТГ дозволяє виявити особливості національно-культурної специфіки мови.

- Необхідність систематизації та класифікації фразеологічного складу мови. Дослідження ФТГ сприяє структуруванню фразеологічного фонду, виявленню його внутрішньої організації.

- Потреба у вивченні процесів динамічного розвитку фразеології. Аналіз ФТГ дає змогу виявити тенденції оновлення фразеологічного складу, появи нових одиниць, їхньої трансформації.

- Важливість вивчення функціональних особливостей фразеології. Дослідження ФТГ у різних типах дискурсу сприяє виявленню специфіки їхнього вживання, ролі у комунікативному процесі.

- Зростання інтересу до зіставних лінгвістичних досліджень. Порівняльний аналіз ФТГ у різних мовах дозволяє встановити їхні спільні та відмінні риси, виявити універсальне та національно-специфічне у фразеології.

Серед актуальних напрямків вивчення ФТГ можна виокремити такі, що висвітлені на рис. 1.6.

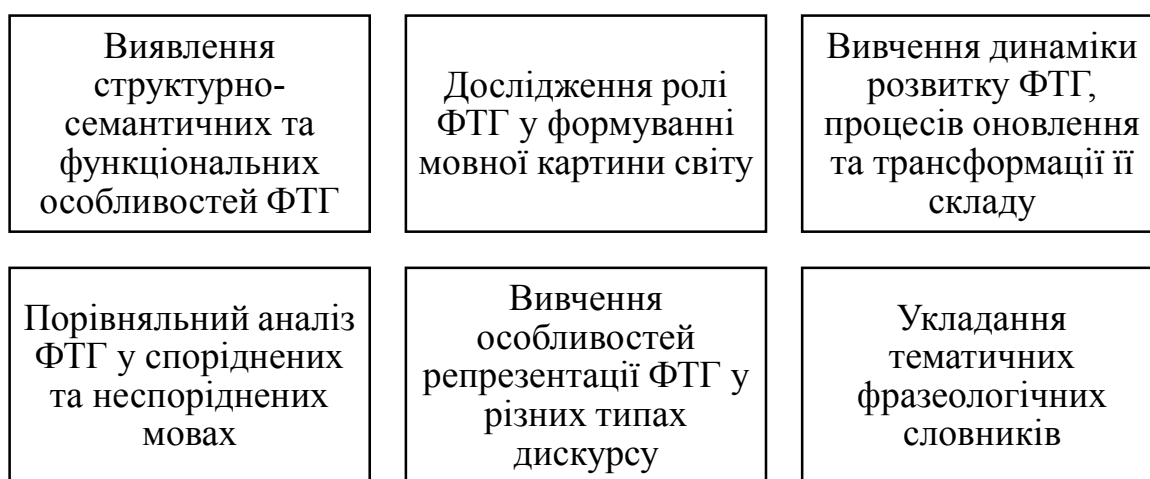


Рис. 1.6 – Напрями вивчення ФТГ

Зазначені напрямки дослідження ФТГ є перспективними, оскільки сприятимуть поглибленню наукового розуміння фразеології як складової мовної системи, її ролі у відображенні культури, мислення та комунікативної діяльності людини.

Важливим напрямком вивчення ФТГ є зіставний аналіз, який передбачає порівняння фразеологічних одиниць, що об'єднуються у тематичні групи, в межах різних мов. Такий підхід дозволяє виявити як універсальні, так і національно-специфічні риси у фразеологічній картині світу.

Зіставлення ФТГ у споріднених і неспоріднених мовах (наприклад, українській та англійській) дозволяє виявити універсальні ознаки, притаманні людській свідомості загалом, та специфічні, національно-культурні особливості. Наприклад, спільним для обох мов є фразеологізми на позначення плинності часу (час біжить – *time flies*), однак відмінності проявляються в образності, лексичному наповненні (від світ-зорі до світ-зорі – *from dawn till dusk*). Зіставлення ФТГ у мовах різних культур надає інформацію про взаємозв'язок мови і мислення, підтверджує роль фразеології у відображенні національно-культурної специфіки[30].

Отже, зіставний аналіз ФТГ сприяє поглибленню розуміння універсального та національно-специфічного у фразеологічній картині світу, виявленню подібностей і відмінностей у способах концептуалізації та вербалізації певних понять у різних мовах.

1.5 Оцінний характер фразеологічних одиниць

Фразеологічні одиниці (ФО) є невід'ємною частиною будь-якої мови, зокрема і англійської. Вони додають мовленню образності, експресивності та емоційності, а також відображають специфіку культури та менталітету носіїв мови. Особливо важливою характеристикою ФО є їхній оцінний компонент, який дозволяє мовцю виразити своє ставлення до предмета чи явища, що описується. Оцінність є одним із ключових понять у фразеології. Вона розуміється як "відображення у значенні мовної одиниці (слова, словосполучення, фразеологізму) позитивного чи

негативного ставлення мовця до об'єкта позначення" [49]. Іншими словами, оцінність передає суб'єктивне ставлення мовця до того чи іншого явища дійсності.

Фразеологічні одиниці англійської мови є особливо експресивними засобами вираження оцінки, оскільки вони, як правило, мають образний, метафоричний характер. У ФО оцінка може виражатися імпліцитно, через внутрішню форму фразеологізму, або ж експліцитно, коли оцінне значення є очевидним з лексичного значення компонентів [58]. Наприклад, фразеологізм *a wolf in sheep's clothing* (вовк в овечій шкурі) має яскраво виражену негативну оцінку, оскільки відображає ситуацію, коли хтось, прикриваючись зовнішньою привабливістю, насправді має ворожі наміри. У той же час вислів *to be on cloud nine* (бути на сьомому небі) має позитивну оцінку, адже передає стан надзвичайного щастя та піднесеного настрою.

Фразеологічні одиниці англійської мови можуть виражати різні типи оцінки: емоційну, етичну, естетичну, раціональну тощо. Розглянемо детальніше кожен із цих типів у табл. 1.5.

Крім зазначених вище типів, оцінка у фразеологічних одиницях може мати також гендерний, віковий чи соціальний характер. Наприклад, *to be a real man* (бути справжнім чоловіком) виражає позитивну оцінку маскулінності, *to be a blue-stocking* (бути синьопанчішкою) - негативну оцінку освіченості жінки.

Тема оцінності у фразеології англійської мови широко представлена в українських наукових розвідках. Розглянемо деякі з них. У монографії О.О. Селіванової "Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія" [49] ґрунтовно розкривається поняття оцінки у мові, її види та засоби вираження, зокрема у фразеології. Дослідження В.Д. Ужченка та Д.В. Ужченка "Фразеологія сучасної української мови" [57] присвячено загальним проблемам фразеології, серед яких аналізуються питання оцінності фразеологічних одиниць. У статті Л.П. Голіченко "Оцінність у фразеологічних одиницях англійської мови" детально розглянуто способи вираження позитивної та негативної оцінки у англійських фразеологізмах[16]. Цікаве компаративне дослідження з'являється у роботі О.В. Ребрія "Порівняльний аналіз оцінних фразеологічних одиниць англійської та української мов", де автор виявляє спільне та відмінне в оцінній семантиці

фразеологізмів двох мов[46]. Отже, українські науковці приділяють значну увагу вивченню оцінного компонента у фразеології англійської мови, що свідчить про актуальність та важливість цієї теми.

Таблиця 1.5 – Типи оцінки ФО

Тип оцінки	Позитивна оцінка	Негативна оцінка
Емоційна оцінка виражає почуття та емоції мовця. У фразеології англійської мови вона може мати як позитивний, так і негативний характер.	- to be on cloud nine (бути на сьомому небі) - почуття надзвичайного щастя - to be over the moon (бути на сьомому небі від щастя) - відчуття захоплення, радості - to be in seventh heaven (бути на сьомому небі) - стан неймовірного блаженства	- to be down in the dumps (бути у депресії) - почуття смутку, пригніченості - to have ants in one's pants (мати мурашок у штанах) - відчуття неспокою, занепокоєння - to be green with envy (зеленіти від заздрості) - почуття заздрості
Етична оцінка відображає моральні принципи та соціальні норми, прийняті у суспільстві. Вона може виражати схвалення або осуд певної поведінки чи вчинку	- to have a heart of gold (мати золоте серце) - характеристика людини з добрим, щирим серцем - to be an angel (бути ангелом) - характеристика надзвичайно доброї, безгрішної людини - to be a good Samaritan (бути добрим самаритянином) - характеристика людини, яка надає безкорисливу допомогу іншим	- to be a wolf in sheep's clothing (вовк в овечій шкурі) - характеристика людини, яка приховує свої справжні, ворожі наміри - to be a snake in the grass (змія підколодна) - характеристика підступної, зрадливої людини - to be a black sheep (чорна вівця) - характеристика людини, яка виділяється негативною поведінкою серед інших
Естетична оцінка відображає ставлення мовця до краси, гармонії, художньої досконалості. Вона може стосуватися як зовнішніх, так і внутрішніх характеристик	- to be a sight for sore eyes" (бути насолодою для очей) - характеристика зовнішньої привабливості - to be the apple of one's eye (бути зіницею ока) - характеристика особи, яка є предметом особливої уваги, любові - to be a smooth operator (бути гладким оператором) - характеристика людини, яка діє вправно, спритно	- to be an eyesore (бути очима, що ріжуть) - характеристика чогось некрасивого, що викликає неприємні відчуття - to be a sight for sore eyes (бути болем для очей) - характеристика зовнішньої непривабливості - to be rough around the edges (бути шорстким на краях) - характеристика людини, яка має грубі, непривабливі риси
Раціональна оцінка відображає логічне, об'єктивне судження мовця про ту чи іншу ситуацію, якість чи властивість. Вона	- to be the cream of the crop (бути сметаною серед усіх) - характеристика найкращого, найвидатнішого	- to be a flash in the pan (бути спалахом у пательні) - характеристика чогось, що швидко минає, не має тривалого успіху

може мати позитивний або негативний характер	- to be the bee's knees (бути бджолиними колінами) - характеристика чогось надзвичайно якісного, чудового - to be as right as rain (бути правильним, як дощ) - характеристика того, що є абсолютно правильним, доречним	- to be a dime a dozen (бути десятком копійок за дюжину) - характеристика чогось, що є дуже поширеним, банальним - to be a hard nut to crack (бути твердим горішком) - характеристика чогось складного, важкого для розв'язання
--	---	--

Джерело: [66; 37;39]

Фразеологічні одиниці англійської мови є важливим засобом вираження оцінки, яка може мати емоційний, етичний, естетичний чи раціональний характер. Оцінний компонент значення ФО може виявлятися як експліцитно, так і імпліцитно, через внутрішню форму і образність фразеологізму. Дослідження оцінності у фразеології англійської мови є актуальним напрямом в сучасній українській лінгвістиці. Українські науковці глибоко опрацьовують це питання, аналізуючи різні аспекти вираження позитивної та негативної оцінки у фразеологічних одиницях.

Оцінка у фразеологічних одиницях англійської мови може виражатися різними способами. Розглянемо основні з них[51]:

1. Лексичний спосіб

Оцінне значення може бути виражене через лексичне наповнення компонентів фразеологізму. Наприклад:

Позитивна оцінка:

- to be a diamond in the rough (бути діамантом у необробленому вигляді) - оцінка людини, яка має великий потенціал, але поки не розкрила його повною мірою.

- to be the bee's knees (бути бджолиними колінами) - оцінка чогось надзвичайно якісного, чудового.

Негативна оцінка:

- to be a pain in the neck (бути болем у шиї) - оцінка когось або чогось дратівливого, надокучливого.

- to be dead as a doornail (бути мертвим, як цвях у дверях) - оцінка чогось абсолютно неживого, безжиттєвого.

2. Граматичний спосіб

Оцінне значення може виражатися через граматичну форму компонентів фразеологізму. Наприклад, використання зменшувально-пестливих суфіксів, порівняльних конструкцій тощо.

Позитивна оцінка:

- as cool as a cucumber (холодний, як огірок) - порівняння, що підкреслює спокій і врівноваженість.

- as snug as a bug in a rug (комфортний, як жук у килимку) - порівняння, що передає відчуття затишку і комфорту.

Негативна оцінка:

- to be a sorry sight (бути жалюгідним видовищем) - використання прикметника "sorry", що підкреслює неприємність, незадовільність.

- to be a nervous Nellie (бути нервною Нелі) - використання зменшувально-пестливого імені, що виражає зневагу.

3. Стилiстичний спосiб

Оцінне значення може передаватися через стилістичні особливості, наприклад, використання емоційно-забарвленої лексики, образності тощо.

Позитивна оцінка:

- to be on cloud nine (бути на сьомому небі) - образне порівняння, що підкреслює надзвичайне щастя.

- to be the apple of one's eye (бути зіницею ока) - образне порівняння, що виражає особливу увагу і любов.

Негативна оцінка:

- to be a snake in the grass (змія підколотна) - образне порівняння, що підкреслює підступність і зрадливість.

- to be a pain in the neck (бути болем у шиї) - образне порівняння, що виражає дратівливість і надокучливість.

4. Контекстуальний спосіб

Оцінне значення може впливати з контексту вживання фразеологічної одиниці. Тобто навіть якщо фразеологізм сам по собі не має яскраво вираженого оцінного компонента, у певному контексті він може набувати позитивної чи негативної конотації.

Наприклад, фразеологізм *to keep one's head above water* (тримати голову над водою) сам по собі нейтральний. Але в контексті *She's been working hard to keep her head above water since she lost her job* він набуває негативної оцінки, оскільки відображає складну життєву ситуацію.

Отже, оцінність у фразеологічних одиницях англійської мови може виражатися різними мовними засобами - лексичними, граматичними, стилістичними та контекстуальними. Ці способи дозволяють мовцям гнучко та влучно передавати своє ставлення до предмета чи явища, що описується [15].

Фразеологічні одиниці з оцінним компонентом виконують у мові низку важливих функцій (рис. 1.7).

Експресивно-емоційна функція	- Оцінні фразеологізми надають мовленню образності, експресивності та емоційності. "to be over the moon" (бути на сьомому небі від щастя) - передає відчуття захоплення і радості; "to be down in the dumps" (бути у депресії) - виражає пригніченість і смуток.
Характеризуюча функція	- Оцінні фразеологічні одиниці використовуються для характеристики людей, їхніх рис, вчинків, а також предметів, явищ, ситуацій тощо. "to be a snake in the grass" (змія підколодна) - характеристика підступної людини; "to be the cream of the crop" (бути сметаною серед усіх) - характеристика найкращого, видатного.
Оціночно-регулятивна функція	- Оцінні фразеологізми допомагають мовцю впливати на свого співрозмовника, формувати його ставлення до певних об'єктів чи явищ. "to be a good Samaritan" (бути добрим самаритянином) - схвальна оцінка безкорисливої допомоги; "to be a wolf in sheep's clothing" (вовк в овечій шкурі) - негативна оцінка прихованих, ворожих намірів.
Когнітивна функція	- Оцінні фразеологічні одиниці відображають особливості національної картини світу, культурні цінності та стереотипи носіїв мови. "to be the bee's knees" (бути бджолиними колінами), який має значення "бути чимось надзвичайним", апелює до уявлень про бджіл як про чудових, досконалих істот у британській культурі.

Рис. 1.7 – Функції ФО

Таким чином, оцінні фразеологічні одиниці англійської мови виконують різноманітні функції, що надає їм важливого комунікативного та когнітивного значення.

Оцінний характер фразеологічних одиниць англійської мови є актуальною темою для подальших наукових розвідок. Перспективними напрямками досліджень можуть бути:

- Порівняльний аналіз оцінних фразеологізмів англійської мови з їхніми відповідниками в інших мовах (українській, російській, німецькій тощо). Це дозволить виявити спільне та відмінне в оціночній семантиці.
- Вивчення взаємозв'язку між оцінним значенням фразеологізмів та їхньою національно-культурною специфікою. Дослідження культурно-маркованих оцінних ФО.
- Дослідження особливостей вербалізації оцінки в різних функціональних стилях (художньому, публіцистичному, науковому тощо) з використанням фразеологічного матеріалу.
- Розробка навчально-методичних матеріалів для вивчення оцінних фразеологізмів англійської мови в процесі викладання іноземної мови.

Отже, оцінний компонент у фразеології англійської мови залишається важливим напрямом сучасних лінгвістичних студій, що відкриває широкі перспективи для подальших наукових досліджень.

1.6 Методика дослідження фразеотематичної групи в магістерській роботі

Дослідження фразеологічних одиниць, що належать до певної тематичної групи, є важливим напрямом фразеологічних студій. Фразеотематичні групи відображають специфіку концептуалізації та категоризації дійсності у мовній свідомості носіїв певної мови, а вивчення їхньої структури, семантики та функціонування дає змогу глибше пізнати мовну картину світу. Методика дослідження фразеотематичної групи в магістерській роботі включає такі основні етапи, що описані у табл. 1.6.

Таблиця 1.6 – Етапи дослідження ФТГ

Етап	Опис етапу
------	------------

Відбір фразеологічного матеріалу	Першим кроком є формування корпусу фразеологічних одиниць, що належать до обраної фразеотематичної групи. Це можна здійснити шляхом суцільної вибірки з фразеологічних словників та інших джерел. На цьому етапі важливо визначити чіткі критерії відбору одиниць, зокрема семантичні, структурні, граматичні. Під час відбору слід звертати увагу на стилістичні, емоційно-експресивні та інші характеристики фразеологізмів.
Систематизація фразеологічного матеріалу	Після формування вихідного корпусу фразеологічних одиниць необхідно здійснити їхню систематизацію, тобто розподіл за тематичними підгрупами. Це можна зробити на основі аналізу семантики та внутрішньої форми фразеологізмів. На цьому етапі дослідник може застосовувати різні класифікаційні схеми, зважаючи на специфіку обраної фразеотематичної групи
Структурний аналіз фразеологізмів	Наступним кроком є вивчення структурно-граматичних особливостей фразеологічних одиниць. Це дає змогу виявити найбільш продуктивні моделі і схеми, за якими побудовані фразеологізми певної тематичної групи. Зокрема, доцільно проаналізувати типові синтаксичні конструкції, морфологічні форми компонентів, лексичний склад тощо.
Семантичний аналіз фразеологізмів	Важливе місце в дослідженні фразеотематичної групи займає поглиблений семантичний аналіз фразеологічних одиниць. Варто розглянути внутрішню форму фразеологізмів, їхні денотативні та конотативні значення, механізми й способи семантичної трансформації вільних словосполучень у сталі фразеологічні вирази. Особливу увагу слід приділити виявленню спільних та відмінних рис у семантиці фразеологізмів, що належать до однієї тематичної групи.
Дослідження функціонування фразеологізмів	Наступним етапом є вивчення функціонування фразеологічних одиниць у мовленні. Доцільно проаналізувати, в яких комунікативних ситуаціях, стильових різновидах мовлення вживаються фразеологізми тематичної групи, які стилістичні, експресивні, емоційні та інші функції вони виконують. Важливо також розглянути особливості їхнього контекстуального вживання.
Зіставний аналіз фразеологічних одиниць	Якщо тема магістерської роботи передбачає порівняння фразеологічних одиниць двох і більше мов, то необхідно провести їхній зіставний аналіз. Це дасть змогу виявити спільні та відмінні риси у структурі, семантиці та функціонуванні фразеологізмів, що репрезентують певну тематичну групу в різних мовах.
Лінгвокультурологічний аналіз фразеологізмів	Важливим напрямом дослідження фразеотематичної групи є лінгвокультурологічний аналіз, тобто вивчення зв'язку фразеологічних одиниць з культурою, традиціями, національною специфікою мислення носіїв мови. Це передбачає розгляд культурно-історичних, фонових знань, що відображені у внутрішній формі фразеологізмів, їхній образності та символіці.
Інтерпретація результатів дослідження	Завершальним етапом роботи є узагальнення та інтерпретація результатів дослідження фразеотематичної групи. На основі проведеного аналізу необхідно сформулювати висновки щодо особливостей структури, семантики та функціонування фразеологізмів обраної тематичної групи. Важливо також визначити характерні риси мовної картини світу, відображеної у фразеологічних одиницях.

Отже, методика дослідження фразеотематичної групи у магістерській роботі охоплює низку взаємопов'язаних етапів: відбір фразеологічного матеріалу, його систематизація, структурний, семантичний і функціональний аналіз фразеологізмів, зіставний та лінгвокультурологічний підходи.

Комплексне застосування цих методів дає змогу всебічно вивчити особливості репрезентації певної тематичної групи у фразеологічному складі мови та глибше пізнати її мовну картину світу.

Наступним важливим етапом є вивчення особливостей функціонування фразеологічних одиниць обраної тематичної групи в мовленні. Важливо проаналізувати, в яких комунікативних ситуаціях, стилях та жанрах мовлення вживаються ці фразеологізми, які стилістичні, експресивні, емотивні та інші функції вони виконують.

Для цього потрібно здійснити текстовий аналіз, дослідивши контексти вживання фразеологічних одиниць у художніх, публіцистичних, наукових та інших типах дискурсу. Важливо звернути увагу на:

- комунікативні ситуації, в яких актуалізуються фразеологізми (формальне/неформальне спілкування, побутове/професійне мовлення тощо);
- стильові різновиди мовлення, в яких функціонують фразеологічні одиниці (розмовний, книжний, офіційно-діловий, публіцистичний тощо);
- стилістичні, емоційно-експресивні, оцінні функції фразеологізмів у контексті;
- особливості їхніх трансформацій, варіантності, модифікацій у текстах.

Аналіз контекстуального вживання фразеологічних одиниць допоможе визначити прагматичний потенціал досліджуваної тематичної групи, з'ясувати, як вони впливають на реалізацію комунікативних інтенцій мовця, створення певного стилістичного ефекту.

Окремим напрямом дослідження фразеотематичної групи може бути її зіставний аналіз у двох або більше мовах. Цей етап є необхідним, якщо тема

магістерської роботи передбачає порівняльне вивчення фразеологічних одиниць різних мов.

Зіставний аналіз дає змогу виявити спільні та відмінні риси у структурі, семантиці та функціонуванні фразеологізмів, що репрезентують певну тематичну групу в різних мовах. Його основні завдання:

- встановити формально-граматичні відповідності/невідповідності між фразеологічними одиницями різних мов;
- проаналізувати семантичні еквіваленти, лакуни, часткові й повні фразеологічні аналоги;
- з'ясувати, якими способами здійснюється процес фразеологічної еквівалентності/безеквівалентності;
- визначити особливості стилістичного, експресивного, емоційного вживання зіставляваних фразеологізмів.

Зіставний аналіз вимагає глибокого розуміння фразеологічної семантики, національно-культурної специфіки мовної картини світу різних етносів. Його результати дають змогу виявити універсальні та національно-специфічні риси фразеологічної репрезентації дійсності.

Важливим напрямом вивчення фразеотематичної групи є лінгвокультурологічний аналіз. Він спрямований на дослідження зв'язку фразеологічних одиниць з культурою, традиціями, ментальністю носіїв мови[22].

У процесі лінгвокультурологічного аналізу необхідно:

- з'ясувати культурно-історичні, фонові знання, що відображені у внутрішній формі фразеологізмів;
- виявити національно-культурну специфіку образності, символіки, конотацій фразеологічних одиниць;
- встановити, яким чином у фразеологічному складі мови закріплюються етнокультурні стереотипи, еталони, ціннісні орієнтири носіїв мови.

Особливу увагу слід приділити аналізу культурно-маркованих компонентів фразеологічних одиниць (власні назви, реалії побуту, фольклорні, літературні,

історичні тощо), а також їхніх внутрішніх образів, що відображають національну специфіку світосприйняття.

Лінгвокультурологічний аналіз дає змогу глибше пізнати мовну картину світу носіїв певної мови, виявити її національну специфіку, що втілюється у фразеології. Це сприяє кращому розумінню мовних і культурних феноменів досліджуваної спільноти.

Завершальним етапом вивчення фразеотематичної групи є узагальнення та інтерпретація отриманих результатів. На основі проведеного комплексного аналізу необхідно сформулювати такі висновки:

- структурно-граматичні особливості фразеологічних одиниць обраної тематичної групи (найпродуктивніші моделі);
- семантична специфіка фразеологізмів (спільні й відмінні риси у значенні, образність, символіка тощо);
- особливості функціонування фразеологічних одиниць у мовленні (комунікативні ситуації, стильові різновиди, експресивно-емоційний потенціал);
- специфіка фразеологічної репрезентації мовної картини світу (культурно-національні компоненти, етнокультурні стереотипи тощо).

Результати дослідження фразеотематичної групи дають змогу глибше пізнати особливості мовної свідомості носіїв певної мови, їхню аксіологічну, емоційну, поведінкову сферу, відображену у фразеологічних одиницях. Ця інформація має важливе значення як для лінгвістичної, так і для міждисциплінарної науки.

Під час відбору фразеологічних одиниць, що належать до певної тематичної групи, важливо враховувати низку особливостей. По-перше, необхідно чітко визначити семантичні межі обраної групи та розробити систему критеріїв, за якими здійснюватиметься добір матеріалу. Це дасть змогу уникнути включення до корпусу одиниць, які безпосередньо не співвідносяться з досліджуваною темою.

По-друге, варто звернути увагу на структурно-граматичний аспект фразеологізмів. Залежно від тематики дослідження до корпусу можуть бути включені фразеологічні одиниці, представлені різними синтаксичними моделями

(словосполучення, речення, прислівникові конструкції тощо). Крім того, важливим є врахування морфологічного складу компонентів фразеологізмів[8].

По-третє, необхідно зважати на стилістичну маркованість фразеологічних одиниць. Якщо досліджувана тематична група містить одиниці, що належать до різних стилістичних шарів (розмовні, книжні, жаргонні тощо), їх доцільно зафіксувати у корпусі, адже це відображає специфіку мовної картини світу.

Не менш важливим є врахування емоційно-експресивного забарвлення фразеологізмів. До корпусу слід включати одиниці з різним ступенем емотивності, оцінності, гумору тощо, оскільки це відбиває особливості концептуалізації й категоризації дійсності носіями мови.

Крім того, при доборі фразеологічного матеріалу варто зважати на етимологію одиниць, зокрема на наявність у них алюзій до фольклорних, біблійних, літературних джерел. Це дає змогу виявити культурно-національну специфіку мовної свідомості.

Таким чином, формування корпусу фразеологічних одиниць обраної тематичної групи має здійснюватися на основі комплексного підходу, що враховує семантичні, структурно-граматичні, стилістичні, емоційно-експресивні та етимологічні характеристики.

1.7 Висновки до розділу 1

У даному розділі було розглянуто теоретико-методологічні засади дослідження фразеотематичної групи в сучасному мовознавстві. Проаналізовано сутність поняття «фразеотематична група», охарактеризовано критерії її виокремлення, розглянуто основні підходи до класифікації таких фразеологічних угруповань.

Встановлено, що поняття фразеотематичної групи є предметом наукової дискусії, оскільки досі немає однозначного визначення цього терміна та його співвідношення з іншими спорідненими поняттями, такими як фразеологічне поле, фразеосемантичне поле, фразеосемантична група тощо. Проте більшість

дослідників розглядають фразеотематичну групу як функціональну одиницю фразеологічної системи мови, що об'єднує фразеологічні одиниці (ФО) на основі спільності тематичного (предметно-логічного) змісту, сфери вживання, компонентного складу, морфологічних та граматичних характеристик.

До провідних критеріїв виокремлення фразеотематичних груп відносять тематичну спільність, семантичну близькість, функціонально-стилістичну однорідність, спільність граматичної структури та морфологічної будови, а також психолінгвістичну близькість ФО. Класифікація фразеотематичних груп, як правило, здійснюється за предметно-логічним принципом, коли виокремлюються такі основні тематичні групи: ФО, що позначають різні сторони життя й діяльності людини; ФО, що характеризують виробничу діяльність людини; ФО, що відбивають різні аспекти суспільного й політичного життя; ФО, що називають явища природи, навколишнього середовища; ФО, що репрезентують дійсність, пов'язану з побутом, традиціями, звичаями народу; ФО, що виражають народну оцінку подій, явищ, вчинків тощо.

Проаналізовано специфіку структурно-граматичної організації фразеотематичних груп, яка характеризується використанням типових для фразеологічної системи мови моделей, таких як словосполучення (дієслівні, субстантивні, ад'єктивні та змішані), фразеологічні вирази, прислів'я, приказки, крилаті вислови. Водночас ці моделі можуть ускладнюватися за рахунок різноманітних трансформацій, варіативності компонентного складу, синтаксичної перебудови тощо.

Встановлено, що сучасні фразеологічні студії, в тому числі й дослідження фразеотематичних груп, характеризуються міждисциплінарним підходом, що передбачає інтеграцію напрацювань у різних галузях гуманітарного знання, зокрема лексикології, фразеології, когнітивної лінгвістики, лінгвокультурології, соціолінгвістики, етнолінгвістики тощо. Когнітивно-дискурсивний аналіз фразеологічних концептів, які структурують фразеотематичні групи, дає змогу реконструювати фрагменти національної мовної картини світу, простежувати її динаміку. Лінгвокультурологічні студії уможливають виявлення національно-

культурної специфіки мислення, системи ціннісних орієнтацій, особливостей національного менталітету, відображених у внутрішній формі, образності й конотативних значеннях ФО. Соціолінгвістичний підхід дозволяє простежувати особливості функціонування ФО у різних комунікативних сферах, соціальних групах, професійних середовищах, а також динаміку змін у фразеологічній системі мови під впливом соціокультурних, історичних, політичних і економічних чинників.

РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА ЛЮДИНИ ЗАСОБАМИ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З НАЗВОЮ ЧАСТИНИ ТІЛА В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

2.1 Опис поведінки та характеру людини засобами фразеологізмів з назвою частини тіла в англійській мові

Мова, будучи невичерпним джерелом культурних надбань людства, багата на різноманітні фразеологічні одиниці, які слугують для влучної характеристики людини та її поведінки. Особливий інтерес у цьому контексті становлять фразеологізми, до складу яких входять назви частин тіла. Такі вирази є яскравим відображенням народної мудрості та глибинного розуміння людської природи[6].

Однією з найбільш виразних частин тіла, що активно використовується у фразеологізмах, є голова (head). Вирази на кшталт *keep a cool head* (зберігати спокій) та *put one's head together* (об'єднати зусилля) демонструють роль голови як осередку розуму, здатності приймати зважені рішення та координувати дії. Водночас фразеологізми на зразок *have a thick head* (бути тупим) або *have a head like a sieve* (мати слабку пам'ять) вказують на певні ментальні чи інтелектуальні особливості людини.

Очі (eyes) також посідають вагоме місце в англійській фразеології. Вирази *keep an eye on* (пильнувати за) та *turn a blind eye* (не звертати уваги) відображають спостережливість та здатність до сприйняття навколишнього світу. Окрім того, фразеологізми *have eyes in the back of one's head* (бути надзвичайно уважним) та *be all eyes and ears* (пильно стежити) підкреслюють пильність та зосередженість особистості.

Не менш важливою в даному контексті є рука (hand). Численні фразеологізми, такі як *lend a hand* (допомогти), *have a light hand* (діяти легко, невимушено) та *be in good hands* (бути в надійних руках), акцентують на таких важливих людських якостях, як взаємодопомога, вправність та надійність.

Поряд із головою, очима та руками, фразеологізми з назвами інших частин тіла також відіграють значну роль у характеристиці особистості. Наприклад, вирази

set one's teeth (міцно вирішити) та clench one's fists (стискати кулаки) вказують на рішучість і наполегливість людини, тоді як have a big mouth (бути балакучим) та bite one's tongue (стримувати себе) розкривають особливості її мовленнєвої поведінки.

Окрім голови, очей та рук, у фразеології англійської мови широко представлені також такі частини тіла, як серце (heart) та душа (soul). Вирази на кшталт have a heart of gold (мати золоте серце) та pour one's heart out (відкрити душу) вказують на чутливість, доброзичливість і здатність до щирого емоційного вираження. Водночас фразеологізми harden one's heart (ожорсточитися) або "have no heart" (бути безсердечним) презентують людей, позбавлених емпатії та людяності.

Важливе місце у фразеологічній картині світу посідає й такий орган, як язик (tongue). Вирази hold one's tongue (мовчати) та have a loose tongue (бути балакучим) характеризують особистість з точки зору її мовленнєвої поведінки та вміння контролювати свої висловлювання. Натомість фразеологізми bite one's tongue (стримуватися) та wag one's tongue (базікати без упину) демонструють діаметрально протилежні риси.

Не менш цікавими є фразеологічні одиниці, до складу яких входять назви нижніх кінцівок, зокрема, ніг (legs) та ступень (feet). Вирази на зразок stand on one's own two feet (стояти на власних ногах) та get back on one's feet (стати на ноги) передають ідеї незалежності, самостійності та здатності до відновлення після негараздів. Водночас вислови have cold feet (втрачати сміливість) та sweep someone off their feet (захопити когось) розкривають емоційну складову людської поведінки.

Крім того, фразеологізми з назвами частин тіла можуть відображати різноманітні фізичні та психологічні стани особистості. Наприклад, вирази have a heavy heart (мати важкий на душі) та have a change of heart (переглянути свою позицію) демонструють емоційні переживання людини, тоді як keep one's chin up (зберігати мужність) та have a stiff upper lip (виявляти стійкість) характеризують її здатність до витривалості та подолання труднощів.

Окрім вищезазначених частин тіла, в англійській фразеології широко представлені й інші, не менш важливі елементи людської анатомії. Так, наприклад, вирази з назвою серця (heart) демонструють глибинні емоційні аспекти особистості.

Вислови на кшталт *have a change of heart* (переглянути свою позицію) та *wear one's heart on one's sleeve* (відкрито проявляти почуття) відображають здатність людини до переосмислення власних поглядів та готовність щиро ділитися своїми переживаннями.

Не менш цікавими є фразеологізми, що включають назву такої частини тіла, як горло (*throat*). Вирази *have a lump in one's throat* (відчувати грудку в горлі) та *clear one's throat* (прочистити горло) експлікують психоемоційний стан індивіда, пов'язаний із певними труднощами у вербальному самовираженні. Водночас фразеологічні одиниці *have a voice in the matter* (мати право голосу) та *find one's voice* (відкрити в собі голос) підкреслюють здатність людини до активної комунікації та впливу на навколишній світ.

Окрему увагу варто приділити фразеологізмам, до складу яких входять назви пальців (*fingers*). Вирази на зразок *have green fingers* (мати зелений палець) та *have one's fingers in many pies* (мати справи в різних напрямках) описують людину як майстерну, вправну та здатну до успішної реалізації в різноманітних сферах. Натомість вислови *have itchy fingers* (мати руки свербіти) та *"have one's fingers burned"* (обпектися) вказують на схильність до ризикованих, необдуманих дій, що можуть призвести до негативних наслідків[15].

Не менш виразними є фразеологізми з назвами внутрішніх органів, таких як шлунок (*stomach*) та нутрощі (*guts*). Вирази *have butterflies in one's stomach* (мати метеликів у животі) та *have the guts to do something* (мати відвагу щось зробити) відображають психофізіологічну реакцію людини на певні ситуації, пов'язані з переживанням страху, хвилювання чи рішучості. Водночас фразеологічні одиниці *have a cast-iron stomach* (мати міцний шлунок) та *have the stomach for something* (мати силу духу на щось) характеризують особистість із точки зору її фізичної витривалості та здатності до подолання труднощів.

Далі у табл. 2.1 описані фразеологізми з частинами тіла для опису поведінки та характеру людини.

Таблиця 2.1 – Фразеологізми з частинами тіла англійською мовою

Англійською мовою	Українською мовою (переклад)
-------------------	------------------------------

- keep a cool head - put one's head together - have a thick head - have a head like a sieve - keep an eye on - turn a blind eye - have eyes in the back of one's head - be all eyes and ears - lend a hand - have a light hand - be in good hands - set one's teeth - clench one's fists - have a big mouth - bite one's tongue	- зберігати спокій - об'єднати зусилля - бути тупим - мати слабку пам'ять - пильнувати за - не звертати уваги - бути надзвичайно уважним - пильно стежити - допомогти - діяти легко, невимушено - бути в надійних руках - міцно вирішити - стискати кулаки - бути балакучим - стримувати себе
- have a heart of gold - pour one's heart out - harden one's heart - have no heart - hold one's tongue - have a loose tongue - bite one's tongue - wag one's tongue - stand on one's own two feet - get back on one's feet - have cold feet - sweep someone off their feet - have a heavy heart - have a change of heart - keep one's chin up - have a stiff upper lip	- мати золоте серце - відкрити душу - ожорсточитися - бути безсердечним - мовчати - бути балакучим - стримуватися - базікати без упину - стояти на власних ногах - стати на ноги - втрачати сміливість - захопити когось - мати важкий на душі - переглянути свою позицію - зберігати мужність - виявляти стійкість
- have a change of heart - wear one's heart on one's sleeve - have a lump in one's throat - clear one's throat - have a voice in the matter - find one's voice - have green fingers - have one's fingers in many pies - have itchy fingers - have one's fingers burned - have butterflies in one's stomach - have the guts to do something - have a cast-iron stomach - have the stomach for somethin	- переглянути свою позицію - відкрито проявляти почуття - відчувати грудку в горлі - прочистити горло - мати право голосу - відкрити в собі голос - мати зелений палець - мати справи в різних напрямках - мати руки свербіти - обпектися - мати метеликів у животі - мати відвагу щось зробити - мати міцний шлунок - мати силу духу на щось

Джерело: [66; 37;39]

Загалом, фразеологізми з назвами частин тіла в англійській мові є невичерпним джерелом для багатогранного опису людини, її поведінки, характеру та внутрішнього світу. Ці влучні вирази відображають народну мудрість, культурні

традиції та глибинне розуміння людської природи. Вони дозволяють охарактеризувати особистість не лише з точки зору її інтелектуальних, вольових та поведінкових рис, а й розкрити її емоційну сферу, ціннісні орієнтації та ставлення до навколишньої дійсності.

2.2 Опис відносин між людьми засобами фразеологізмів з назвою частини тіла в англійській мові

Відносини між людьми – це невід'ємна частина нашого життя. Вони формуються протягом усього життя і можуть бути різноманітними: від найближчих до найвіддаленіших, від найтепліших до найхолодніших. Особливо важливими є стосунки в родині, де закладаються основи для майбутніх взаємин у суспільстві. Саме тому вивчення способів їх опису за допомогою фразеологізмів, зокрема тих, що містять компоненти-соматизми (частини тіла), є актуальним.

Фразеологічні одиниці, що описують стосунки між людьми, досить різноманітні. Вони можуть вказувати на близькість чи віддаленість, дружбу чи ворожнечу, довіру чи недовіру, повагу чи зневагу тощо. Наприклад:

1) Вираз *be hand in glove with someone* (бути в тісних, близьких стосунках з кимось) указує на дуже близькі, довірливі відносини між людьми[25].

2) Фразеологізм *have a finger in every pie* (встромляти свого носа всюди, лізти у всі справи) характеризує людину, яка надмірно втручається в чужі справи, не цікавлячись, чи потрібна її допомога.

3) Вислів *be at someone's beck and call* (бути в чиємусь повному розпорядженні, коритися комусь) показує залежність одного суб'єкта від іншого, повну підкореність.

4) Фразеологічна одиниця *give someone a hand* (допомогти комусь) демонструє готовність надати допомогу іншій особі.

5) Вислів *keep someone at arm's length* (тримати когось на відстані, не допускати до себе близько) свідчить про небажання впускати когось у своє коло.

Крім того, фразеологізми можуть виражати ставлення до людини, наприклад:

1) have a heart of gold (мати золоте серце, бути добрим, щирим) характеризує доброзичливу, великодушну людину.

2) have a chip on one's shoulder (мати зуб на когось, бути ображеним на когось) указує на образливість, агресивність людини.

3) be all ears (уважно слухати, бути усім вухом) демонструє зацікавленість, готовність вислухати.

Варто зазначити, що деякі фразеологізми можуть мати кілька значень, які можуть як описувати відносини між людьми, так і характеризувати їхні якості чи стани. Наприклад, вислів have a heart of stone (мати кам'яне серце) може вказувати як на байдужість, жорстокість людини, так і на її нездатність співчувати, виявляти емоції.

Цікаво, що фразеологізми, які містять соматичні компоненти, не лише описують взаємини між людьми, а й відображають особливості національної свідомості, світогляду, культури. Так, наприклад, в англійській мові поширений вислів have an iron hand in a velvet glove (мати залізну руку в оксамитовій рукавичці), який означає приховування жорстокості, деспотизму за зовнішньою ввічливістю. Цей фразеологізм відображає англійську манеру поведінки, яка передбачає стримане, самовладне, стримане вираження емоцій. В українській мові натомість можна зустріти більш експресивний відповідник *тримати в їжачих рукавицях*, що свідчить про більшу емоційність української ментальності.

Варто звернути увагу й на те, що деякі фразеологізми, які описують відносини між людьми, можуть мати відмінності у значенні в англійській та українській мовах. Наприклад, вислів keep an eye on someone в англійській мові означає *слідкувати за кимось*, тоді як в українській мові його відповідник *тримати когось під оком* має значення "контролювати, наглядати за ким-небудь"[4].

Окремо варто виділити фразеологічні одиниці, які передають ступінь довіри, близькості у стосунках. Так, англійський вислів be hand in glove with someone (бути в тісних, близьких стосунках з кимось) вказує на надзвичайно довірливі, нерозривні взаємини. Український фразеологізм як віск у руках (повністю підкорятися комусь, робити все, що хоче інша людина) також відображає ідею повного підкорення,

беззаперечного підпорядкування одного суб'єкта іншому. А фразема *бути в одній упряжці* (діяти спільно, об'єднано) характеризує згуртованість, спільність цілей та інтересів людей. Джерело: [63]

Водночас фразеологізми можуть виражати й ворожість, неприязнь у стосунках. Так, англійське словосполучення *have a bone to pick with someone* (мати претензії, невирішені питання з кимось) свідчить про наявність конфлікту, незадоволення діями або поведінкою іншої особи. В українській мові подібне значення має фразема *наставити роги комусь* (зрадити, зробити комусь підлість).

Окремо слід відзначити фразеологізми, що описують ставлення, оцінку людини іншими. Наприклад, англійське висловлювання *have a heart of gold* (мати золоте серце, бути добрим, щирим) характеризує людину як зичливу, великодушну. Український вираз *бути собі на умі* (бути хитрим, лукавим, не довіряти іншим) указує на недовіру, підозрілість до особи. Джерело: [63]

Деякі соматичні фразеологізми можуть мати кілька значень, одне з яких стосується опису міжособистісних відносин. Наприклад, англійський вислів *have an iron hand in a velvet glove* (мати залізну руку в оксамитовій рукавичці) може вказувати як на приховування жорстокості, деспотизму за зовнішньою ввічливістю, так і на тактовне, делікатне керування людьми. Джерело: [63]

Важливо зазначити, що фразеологізми з компонентами-соматизмами не лише розкривають особливості міжособистісних стосунків, а й віддзеркалюють національно-культурну специфіку мислення носіїв мови. Так, англійський вираз *be all ears* (уважно слухати, бути всім вухом) демонструє цінність уважного слухання, тоді як в українській мові більш характерним є фразеологізм *роззявити рота* (з нетерпінням, з жадібністю очікувати, сподіваючись на щось), що вказує на нетерплячість, зацікавленість.

У табл. 2.2 наведені приклади фразеологізмів з перекладом та поясненням.

Таблиця 2.2 – Приклади фразеологізмів для опису відносин між людьми

Англійською мовою	Українською мовою (переклад)
1. <i>have a heart of stone</i>	1. (мати кам'яне серце) - бути нечутливим, байдужим.

2. get under someone's skin	2. (дратувати когось, діяти на чийсь нерви) - викликати внутрішнє роздратування, незадоволення.
3. be in someone's good books	3. (бути в чийсь милості, в хороших стосунках) - користуватися чиеюсь прихильністю, довірою.
4. have a chip on one's shoulder	4. (мати зуб на когось, бути ображеним на когось) - бути образливим, агресивним.
5. put one's finger on something	5. (влучно визначити, вказати на щось) - точно розпізнати, помітити.
6. have a finger in every pie	6. (встромляти свого носа всюди, лізти у всі справи) - надмірно втручатися в чужі справи
7. bite one's tongue	7. (прикусити язика, стримувати себе) - стримувати свої слова, не говорити того, що хочеться.
8. keep a stiff upper lip	8. (тримати себе в руках, не виявляти емоцій) - зберігати стриманість, самовладання в складній ситуації.
9. have a sixth sense	9. (мати шосте чуття) - володіти особливою здатністю передбачати, відчувати щось.
10. not have a leg to stand on	10. (не мати аргументів, підстав) - бути некомпетентним, не мати підтримки.

Джерело: [63]

Як бачимо, фразеологізми з компонентами-соматизмами в англійській та українській мовах дають змогу яскраво й образно описати найрізноманітніші аспекти взаємин між людьми - від найтепліших і найщиріших до найхолодніших і найворожіших. Ці фразеологічні одиниці відображають не лише особливості міжособистісної комунікації, а й національно-культурну специфіку мислення носіїв мови. Вони дають змогу яскраво, образно передати найтонші нюанси міжособистісної комунікації, відображаючи при цьому національно-культурну специфіку мислення носіїв мови. Подальше дослідження таких фразеологізмів сприятиме глибшому розумінню особливостей міжкультурної взаємодії.

2.3 Висновки до розділу 2

Проведене дослідження фразеологізмів з назвами частин тіла людини в англійській мові дозволило зробити такі висновки.

По-перше, фразеологічні одиниці з наявністю назв частин тіла людини є важливим компонентом англійської мови, який відображає особливості світосприйняття, культури та менталітету носіїв англійської мови. Ці фразеологізми використовуються для опису внутрішнього світу людини, її характеру, особистісних якостей, емоційних станів, інтелектуальних та фізичних здібностей.

По-друге, аналіз фразеологізмів з назвами частин тіла людини дає змогу виявити домінуючі концептуальні метафори та моделі, покладені в основу їхнього формування. Найбільш поширеними концептуальними метафорами, що лежать в основі таких фразеологізмів, є ототожнення частин тіла з частинами споруди, механізму або предмета, а також з природними об'єктами та явищами.

По-третє, виявлено, що найчастіше в складі англійських фразеологізмів представлені такі частини тіла, як голова, серце, рука, ніс, око, вухо та язик. Кожна з цих частин тіла має певні асоціативні значення, що відбиваються у фразеологічних одиницях. Так, голова асоціюється з інтелектуальними здібностями, здатністю мислити та приймати рішення; серце – з емоціями, почуттями, душевним станом; рука – з діями, вчинками, здатністю впливати на оточення; ніс – з надмірною цікавістю та втручанням у чужі справи; око – з уважністю, спостережливістю, контролем; вухо – з уважністю, здатністю слухати та запам'ятовувати; язик – з мовленням, вмінням спілкуватись.

По-четверте, у процесі дослідження виявлено, що фразеологічні одиниці з назвами частин тіла людини можуть виражати як позитивну, так і негативну оцінку особистісних характеристик людини. Серед позитивних якостей, що репрезентуються такими фразеологізмами, можна виокремити розум, кмітливість, винахідливість, сміливість, рішучість, наполегливість, працьовитість, чесність, щедрість, доброзичливість тощо. Негативні якості, які відображаються у фразеологізмах даної групи, включають нерозважливість, легковажність, боягузтво, жадібність, брехливість, пліткарство, безтактність, зарозумілість, упертість, недбалість та ін.

По-п'яте, проведений аналіз фразеологізмів з назвами частин тіла людини дає змогу виявити гендерні особливості їхнього вживання. Зокрема, спостерігається

тенденція, коли чоловічі частини тіла (наприклад, голова, рука) асоціюються з такими рисами, як сила, влада, авторитет, тоді як жіночі частини тіла (наприклад, серце) пов'язуються здебільшого з емоціями, почуттями, переживаннями.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що фразеологізми з назвами частин тіла людини відображають особливості світосприйняття носіїв англійської мови, їхнє ставлення до людини, її характеру, поведінки, внутрішнього світу. Ці фразеологічні одиниці становлять невід'ємну частину англійської мови, маючи важливе культурно-історичне підґрунтя та відображаючи специфіку менталітету представників англomовної спільноти.

РОЗДІЛ 3. ХАРАКТЕРИСТИКА ЛЮДИНИ ЗАСОБАМИ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З НАЗВОЮ ЧАСТИНИ ТІЛА В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

3.1 Опис поведінки та характеру людини засобами фразеологізмів з назвою частини тіла в українській мові

Характер людини - це те, що визначає її поведінку, спосіб мислення та взаємодію з навколишнім світом. Описати характер людини можна за допомогою різноманітних мовних засобів, серед яких фразеологізми з назвами частин тіла відіграють чи не найважливішу роль. Фразеологізми - це усталені вислови, що мають переносне значення і не можуть бути дослівно перекладені. Вони відображають народну мудрість, традиції та культуру певного народу. У фразеологізмах, що містять назви частин тіла, заковано багатовіковий досвід спостереження за поведінкою людей та їхнім внутрішнім станом.

Так, наприклад, фразеологізм *показувати зуби* означає "виявляти агресивність, готовність до бійки". Тут образ відкритого рота з оголеними зубами асоціюється з готовністю до нападу, як це спостерігається у тварин. Подібним чином, фразеологізм *підставляти другу щоку* символізує смиренність, готовність терпіти образи, не чинячи опір[40].

Проаналізуємо детально, як за допомогою фразеологізмів із назвами частин тіла можна описати характер і поведінку людини.

- Голова. Ця частина тіла у фразеологізмах асоціюється з розумовими здібностями, інтелектом, здатністю приймати рішення. Так, *мати голову на плечах* означає "бути розсудливим, мудрим. *Забивати собі голову* - "надмірно захоплюватися чимось, заглиблюватися в подробиці". *Морочити голову* - завдавати клопоту, заважати спокійно працювати".

- Лоб. Ця частина обличчя пов'язана з рішучістю, упертістю, здатністю протистояти труднощам. *Лізти лобом у стіну* - наполегливо, але безуспішно домагатися чогось. *Підставляти лоба* - відкрито, сміливо приймати на себе удар, виклик".

- Очі. Вважається, що очі - дзеркало душі людини, тому у фразеологізмах вони асоціюються з її емоційним станом, уважністю, спостережливістю. *Витріщати очі* - виявляти здивування, переляк. *Очі горять* - "людина охоплена якимось почуттям, збуджена. *Зажмурити очі* - не помічати, ігнорувати щось.

- Вуха. Фразеологізми з назвою цієї частини тіла пов'язані зі здатністю сприймати й обробляти інформацію. *Вуха в'януть* - хтось дуже уважно слухає. *Розвісити вуха* - жадібно слухати, намагаючись не пропустити жодного слова.

- Ніс. У фразеологізмах ця частина обличчя символізує зарозумілість, зневажливе ставлення до інших. *Задирати носа* - поводитися зверхньо, зневажливо. *Крутити носом* - виявляти зневагу, незадоволення. *Встромляти носа* - цікавитися, втручатися в чужі справи.

- Рот. Фразеологізми з назвою цієї частини тіла пов'язані з умінням спілкуватися, висловлювати свої думки. *Тримати рота на замку* - мовчати, приховувати інформацію. *Не закривати рота* - безперервно говорити, базікати. *Роззявити рота* - виявляти крайнє здивування, захоплення.

- Язик. Ця частина рота у фразеологізмах асоціюється з вмінням красномовно висловлюватися, але також і з балакучістю, схильністю до плітокта наклепів. *Тримати язика за зубами* - мовчати, не виказувати таємниць. "Підв'язати язика - примусити когось замовкнути. *Розв'язати язика* - примусити когось почати говорити.

- Руки. Ця частина тіла у фразеологізмах пов'язана з діяльністю, працьовитістю, вправністю людини. *Опускати руки* - втрачати надію, віру в успіх. *Не покладати рук* - невтомно працювати. *Заламувати руки* - виявляти відчай, безпорадність.

- Ноги. Фразеологізми з назвою цієї частини тіла відображають здатність людини до самостійних дій, її рухливість, стійкість. *Тримати ноги* - "мати сили, витривалість. *Підтинати ноги* - позбавляти кого-небудь можливості діяти самостійно. *Підвестися на ноги* - одужати, стати на ноги.

- Серце. У фразеологізмах ця частина тіла символізує емоційну сферу людини, її почуття та переживання. *Розбивати серце* - завдавати глибокого

душевного болю. *Заклинати серцем* - палко, щиро просити, благати. *Підкорити серце* - викликати в когось глибоку симпатію, любов.

- Душа. Фразеологізми з назвою цієї нематеріальної субстанції віддзеркалюють внутрішній світ людини, її ставлення до інших, моральні якості. *Розкривати душу* - відверто ділитися своїми думками, почуттями. *Черствіти душею* - втрачати чуйність, співчуття. *Нести на душі* - відчувати внутрішній біль, каяття.

Таким чином, фразеологізми з назвами частин тіла дають змогу детально охарактеризувати людину, її характер, поведінку, емоційний стан. Вони відображають народну мудрість і закарбовують у мові багатовіковий досвід спостережень за людською природою[26].

Серед інших важливих характеристик людини, які можна виразити через фразеологізми, варто виокремити такі, що зазначені на рис.3.1.

Впевненість/непевненість. "Мати тверду ходу" - бути впевненим у собі, сміливо йти вперед. "Тримати голову високо" - поводитися гордо, з гідністю. "Нерішуче хилити головою" - виявляти непевненість, коливання.	Наполегливість/пасивність. "Вп'ятися зубами" - наполегливо домагатися, чіплятися за щось. "Опускати руки" - втрачати віру в успіх, здаватися. "Кусати лікті" - каятися, шкодувати через власну бездіяльність.	Самостійність/залежність. "Стояти на своїх ногах" - бути самодостатнім, незалежним. "Висіти на шиї" - постійно потребувати сторонньої допомоги, залежати від когось.
Працьовитість/лінощі. "Не покладати рук" - невтомно, наполегливо працювати. "Чесати п'ятки" - ледарювати, марнувати час.	Щирість/лицемірство. "Говорити від щирого серця" - висловлюватися відверто, відкрито. "Заглядати в очі" - удавано виявляти зацікавленість, симпатію.	Сміливість/боягузтво. "Дивитися в очі небезпеці" - не боятися, сміливо зустрічати виклики. "Підгинати ноги" - виявляти боягузтво, панікувати.
Допитливість/байдужість. "Витягувати шию" - виявляти надмірну цікавість, спостережливості. "Закривати очі" - ігнорувати, не помічати чогось.	Грубість/чуйність. "Дерти горло" - висловлюватися різко, брутально. "М'яко ступати" - поводитися делікатно, обережно.	Гордість/приниженість. "Задирати ніс" - поводитися зверхньо, зневажливо. "Згинати спину" - виявляти покірність, смиренність.
Заздрість/великодушність. "Гризти локті від заздрості" - заздрити комусь, ображатися. "Широка душа" - бути щедрим, великодушним.		

Рис. 3.1 – Характеристики людини, виражені через фразеологізми

Отже, фразеологізми з назвами частин тіла дозволяють всебічно розкрити складну та багатогранну природу людської особистості - її характер, звички, емоції, стосунки з оточенням. Вони є влучними, образними засобами, що акумулюють у собі віковічну народну мудрість.

Дослідники зазначають, що такі фразеологізми є надзвичайно виразними й образними мовними одиницями, які допомагають яскраво, емоційно, часто з іронічним або гумористичним відтінком, описати різноманітні риси характеру, прояви поведінки та психологічні стани людини [1].

На думку авторів, фразеологізми з назвами частин тіла мають глибоке культурне підґрунтя, оскільки відображають давні уявлення людей про будову й функції організму, пов'язані з архетипними образами, символікою, міфологічними віруваннями [4]. Тому для адекватного розуміння й тлумачення таких одиниць необхідні не лише мовні, а й культурологічні, етнографічні знання.

Науковці наголошують, що під час аналізу фразеологізмів важливо приділяти увагу їхній внутрішній формі, простежувати асоціативні зв'язки між прямим і переносним значенням, досліджувати символічне підґрунтя образності. Лише за таких умов можна глибоко осягнути їхній зміст і влучно використовувати в мовленні для характеристики людини [3; 5].

Дослідники визнають фразеологізми з назвами частин тіла одними з найбагатших і найекспресивніших засобів національної мови для розкриття багатогранної природи людської особистості. Їхнє ретельне вивчення, на думку авторів, збагачує наші уявлення про світобачення, ментальність і культурні традиції українського народу [2; 4].

Далі у табл. 3.1 описані приклади українських фразеологізмів з поясненням.

Таблиця 3.1 – Приклади українських фразеологізмів

Фразеологізм	Пояснення
1. Крутити носом	виявляти зневагу, незадоволення.
2. Задирати носа	поводитися зверхньо, зневажливо.
3. Встромляти носа	цікавитися, втручатися в чужі справи.
4. Витріщати очі	виявляти здивування, переляк.
5. Очі горять	людина охоплена якимось почуттям, збуджена.
6. Зажмурити очі	не помічати, ігнорувати щось.
7. Розвісити вуха	жадібно слухати, намагаючись не пропустити жодного слова.

8. Вуха в'януть	хтось дуже уважно слухає.
9. Підв'язати язика	примусити когось замовкнути.
10. Розв'язати язика	примусити когось почати говорити.
11. Тримати язика за зубами	мовчати, не виказувати таємниць.
12. Показувати зуби	виявляти агресивність, готовність до бійки.
13. Підставляти другу щоку	виявляти смиренність, готовність терпіти образи.
14. Лізти лобом у стіну	наполегливо, але безуспішно домагатися чогось.
15. Підставляти лоба	відкрито, сміливо приймати на себе удар, виклик.
16. Мати голову на плечах	бути розсудливим, мудрим.
17. Забивати собі голову	надмірно захоплюватися чимось, заглиблюватися в подробиці.
18. Морочити голову	завдавати клопоту, заважати спокійно працювати.
19. Опускати руки	втрачати надію, віру в успіх.
20. Не покладати рук	невтомно працювати.
21. Заламувати руки	виявляти відчай, безпорадність.
22. Тримати ноги	мати сили, витривалість.
23. Підтинати ноги	позбавляти кого-небудь можливості діяти самостійно.
24. Підвестися на ноги	одужати, стати на ноги.
25. Розбивати серце	завдавати глибокого душевного болю.
26. Заклинати серцем	палко, щиро просити, благати.
27. Підкорити серце	викликати в когось глибоку симпатію, любов.
28. Розкривати душу	відверто ділитися своїми думками, почуттями.
29. Черствіти душею	втрачати чуйність, співчуття.
30. Нести на душі	відчувати внутрішній біль, каяття.

Джерела: [32]

Таким чином, фразеологізми з назвами частин тіла дають змогу детально охарактеризувати людину, її характер, поведінку, емоційний стан. Вони відображають народну мудрість і закарбовують у мові багатовіковий досвід спостережень за людською природою.

3.2 Опис відносин між людьми засобами фразеологізмів з назвою частин тіла в українській мові

Фразеологізми, що містять назви частин тіла, є невід'ємною частиною української мови та культури. Вони відображають багатовіковий досвід народу, його світогляд, традиції та особливості взаємин між людьми. Ці стійкі висловлювання дають змогу не лише яскраво й образно висловити ту чи ту думку, а й розкрити глибинні аспекти людських відносин.

Одним із найпоширеніших компонентів українських фразеологізмів є голова. Ця частина тіла асоціюється з інтелектом, мисленням, свідомістю людини. Тому фразеологізми на позначення розумових здібностей, особливостей характеру та поведінки людини є надзвичайно численними. Наприклад: *бити головою об стіну* (марно намагатися досягти чогось), *витрішки ловити* (бути неуважним, неспритним), *голова колодою* (про тупу, нерозумну людину), *голова не варить* (про нездатність розмірковувати, приймати рішення), *голова садова* (про дурну, недалеку людину) тощо.

Важливе місце в системі українських фразеологізмів займають вислови, пов'язані з очима. Око асоціюється з баченням, спостереженням, пильністю, увагою. Тому фразеологізми, що містять компонент "око", часто використовуються для характеристики людей, їхніх вчинків та взаємин: *дивитися крізь пальці* (потурати чийсь проступкам), *задерти носа* (зазнаватися), *заплющувати очі* (не помічати, не звертати уваги), *краєм ока* (неуважно, поверхово), *не зводити очей* (уважно спостерігати), *пильне око* (пильний нагляд) тощо.

Не менш важливими є фразеологізми з компонентом "ніс". Ця частина обличчя пов'язується з гордістю, зарозумілістю, заносчивістю людини. Наприклад: *задерти носа* (зазнаватися), *повісити ніс* (сумувати, зневіритися), *тримати ніс за вітром* (бути обачним, передбачливим), *сидіти склавши руки й носа не показувати* (бездіяльно, пасивно ставитися до чогось) тощо.

Фразеологізми з компонентом "рука" також широко представлені в українській мові. Рука - це символ сили, влади, працьовитості. Тому такі фразеологізми характеризують здатність людини впливати на інших, виконувати певні дії: *брати (хапати) за руку* (викривати, застукувати когось із поличним), *горіти (палати) в руках* (виконувати щось старанно, швидко), *тримати в руках* (контролювати, керувати), *пускати руки* (занедбувати, залишати без догляду) тощо[28].

Важливе місце в системі українських фразеологізмів посідають вирази, пов'язані з ногами. Нога - це символ стійкості, рішучості, незалежності. Тому такі фразеологізми часто вживаються для характеристики поведінки, способу життя

людини: *вибивати ґрунт з-під ніг* (створювати несприятливі умови), *не встояти на ногах* (зазнати невдачі, поразки), *пхати носа* (втручатися, вмішуватися), *стріляти очима* (кидати зневажливі, презирливі погляди) тощо.

Фразеологізми з компонентами "серце" та "душа" є особливо значущими, оскільки вони відображають глибинні почуття, емоції, переживання людини. Серце, як центр духовного життя, асоціюється з любов'ю, співчуттям, відданістю: *відкрите серце* (щира, відверта людина), *забирати серце* (викликати захоплення, симпатію), *носити на серці* (глибоко переживати, хвилюватися за когось/щось). Душа ж пов'язується з внутрішнім світом, моральними якостями особистості: *вкласти душу* (виконувати щось із великим старанням, натхненням), *з душею* (щиро, відверто), *наповнювати душу* (викликати радість, натхнення) тощо.

Фразеологізми, що містять компонент "спина", часто вживаються для характеристики ставлення людини до інших, її поведінки в суспільстві. Спина, як частина тіла, протилежна обличчю, асоціюється з відстороненістю, зневагою, неповагою. Наприклад: *вернутися (повернутися) спиною* (виявляти неповагу, зневажливе ставлення), *відвертатися (відвернутися) спиною* (ігнорувати, уникати), *дивитися крізь пальці* (потурати, не звертати уваги), *тримати в чорному тілі* (утискати, пригнічувати) тощо.

Важливе місце в системі українських фразеологізмів посідають вирази, пов'язані з горлом. Горло, як частина тіла, що забезпечує дихання та мовлення, асоціюється з можливістю людини відкрито висловлювати свої думки, почуття. Тому такі фразеологізми часто використовуються для характеристики комунікативної поведінки особистості: *дерти (драти) горло* (галасливо, настирливо вимагати), *закипати в горлі* (лютувати, сердитися), *закривати (замикати) горло* (змушувати мовчати, приховувати свої думки), *класти (покласти) на горло* (примушувати, примусити робити щось) та інші.

Фразеологізми з компонентом "язик" також є досить поширеними. Язик, як орган мовлення, асоціюється з умінням людини висловлювати свої думки, спілкуватися з оточенням. Тому такі вислови часто характеризують мовленнєву поведінку особистості: *в'язати язик* (заважати вільно говорити), *розв'язувати язик*

(заохочувати до розмови), *тримати язик за зубами* (мовчати, приховувати інформацію), *чесати язиком* (балакати надмірно, порожню) тощо.

Фразеологізми з компонентом "зуб" переважно вживаються для характеристики фізичного та емоційного стану людини. Зуби, як частина ротової порожнини, асоціюються з можливістю людини споживати їжу, а також виражати агресивні емоції. Наприклад: *зуби скалити* (виявляти агресію, злість), *заціпити (стиснути) зуби* (проявляти терпіння, витримку), *показувати (висувати) зуби* (погрожувати, виявляти агресію), *скрипіти зубами* (сильно сердитися, злитися) та інші.

Важливе місце в системі українських фразеологізмів займають вислови, пов'язані з пальцями. Пальці, як рухливі частини рук, асоціюються з дотиком, ручною роботою, а також із рахунком, підрахунком. Тому такі фразеологізми часто використовуються для характеристики трудової діяльності, розумових здібностей, уваги людини: *перебирати (перелічувати) на пальцях* (легко, швидко рахувати), *пхати носа* (втручатися, вмішуватися), *тримати в пальцях* (добре знати, контролювати) тощо.

Фразеологізми з компонентом "серце" посідають особливе місце в українській фразеології. Серце, як центр емоційного життя людини, асоціюється з почуттями, переживаннями, ставленням до інших. Такі вислови часто використовуються для характеристики емоційно-психологічного стану особистості, її ставлення до оточуючих: *відкрите серце* (щира, відверта людина), *забирати серце* (викликати захоплення, симпатію), *лежить на серці* (турбує, хвилює), *носити на серці* (глибоко переживати, хвилюватися за когось/щось) тощо.

Фразеологізми з компонентом "душа" також посідають важливе місце в українській фразеології. Душа, як внутрішній світ людини, її духовні якості, асоціюється з морально-етичною сферою особистості. Тому такі вислови часто використовуються для характеристики емоційно-психологічного стану, моральних якостей людини: *вкладати душу* (виконувати щось із великим старанням, натхненням), *відкрита душа* (щира, відверта людина), *кладуть на душу*

(викликають почуття провини, докір сумління), *на душі кошлато* (відчувати тривогу, занепокоєння) тощо.

Фразеологізми з компонентом "нога" вживаються для характеристики поведінки, способу життя людини. Нога, як частина опорно-рухової системи, асоціюється з рішучістю, незалежністю, стійкістю. Тому такі вислови часто використовуються для опису певних вчинків, дій: *вибивати ґрунт з-під ніг* (створювати несприятливі умови), *не встояти на ногах* (зазнати невдачі, поразки), *пхати носа* (втручатися, вмішуватися), *стояти на своєму* (наполягати на своєму, бути принциповим) тощо.

Фразеологізми з компонентом "рука" характеризують здатність людини впливати на інших, виконувати певні дії. Рука, як частина тіла, пов'язана з фізичною силою, владою, працьовитістю. Тому такі вислови використовуються для опису можливостей, ставлення, поведінки особистості: *брати (хапати) за руку* (викривати, застукувати когось із поличним), *горіти (палати) в руках* (виконувати щось старанно, швидко), *пускати руки* (занедбувати, залишати без догляду), *тримати в руках* (контролювати, керувати) тощо[1].

Важливе місце в українській фразеології посідають вислови з компонентом "лице". Лице, як найбільш виразна частина обличчя, асоціюється з емоціями, почуттями, ставленням людини до навколишнього світу. Тому такі фразеологізми часто використовуються для характеристики емоційно-психологічного стану, поведінки особистості: *втрачати лице* (зазнавати приниження, втрачати повагу), *жовте (блідне) лице* (хворобливий, нездоровий вигляд), *кам'яне лице* (нездатність виразити емоції), *тримати лице* (поводитись гідно, поважно) тощо.

Фразеологізми з компонентами "око" та "погляд" також широко представлені в українській мові. Око та погляд, як важливі органи сприйняття та комунікації, асоціюються з увагою, спостережливістю, контролем. Тому такі вислови вживаються для характеристики уважності, сприйняття, ставлення людини до навколишнього: *заплющувати очі* (не помічати, не звертати уваги), *краєм ока* (неуважно, поверхово), *не зводити очей* (пильно спостерігати), *стріляти очима* (кидати зневажливі, презирливі погляди) тощо.

Фразеологізми з компонентом "ніс" часто використовуються для вираження гордості, зарозумілості, заносчивості людини. Ніс, як частина обличчя, асоціюється з самоповагою, самооцінкою особистості. Наприклад: *задерти носа* (зазнаватися), *повісити ніс* (сумувати, зневіритися), *тримати ніс за вітром* (бути обачним, передбачливим), *сидіти склавши руки й носа не показувати* (бездіяльно, пасивно ставитися до чогось) тощо. У табл. 3.2 наведені приклади фразеологізмів для опису відносин між людьми.

Таблиця 3.2 – Приклади українських фразеологізмів

Фразеологізм	Пояснення
1. Битися головою об стіну	марно намагатися досягти чогось
2. Вивертати душу	відверто, щиро розкривати свій внутрішній світ
3. Витріщати баньки	дивитися широко розкритими очима, виявляючи здивування
4. Вішати голову	засмучуватися, сумувати
5. Висолопити язика	висувати язик, виявляючи крайнє здивування, розгубленість
6. Вити вовком	голосно, протяжно кричати від великого болю, страждання
7. Дерти горло	галасливо, настирливо вимагати, протестувати
8. Заплющувати очі	не помічати, не звертати уваги на щось
9. Заціпити зуби	проявляти терпіння, витримку
10. Класти на серце	викликати тривогу, занепокоєння
11. Класти на душу	викликати почуття провини, докір сумління
12. Кричати на весь голос	галасливо, голосно висловлювати свої емоції
13. Накивати п'ятами	швидко тікати, залишати місце
14. Накручувати баранку	безцільно витрачати час, марнувати час
15. Носити на серці	глибоко переживати, хвилюватися за когось/щось
16. Опускати руки	втрачати надію, віру в успіх, здаватися
17. Повісити голову	сумувати, зневіритися
18. Плювати в душу	завдавати великої образи, зневажати
19. Поламати голову	напружено, безрезультатно думати
20. Пускати слину	виявляти жадібність, зажерливість
21. Розв'язувати язик	заохочувати до розмови, допомагати висловитися
22. Скрипіти зубами	сильно сердитися, злитися
23. Стерти з лиця землі	повністю знищити, ліквідувати
24. Тримати в руках	контролювати, керувати
25. Тримати ніс за вітром	бути обачним, передбачливим
26. Тримати язик за зубами	мовчати, приховувати інформацію
27. Витріщати очі	дивитися широко розкритими очима, виявляючи здивування
28. Кусати лікті	сильно шкодувати про щось

29. Розвести руками	виявляти безпорадність, нездатність щось зробити
30. Заткнути рота	змусити замовкнути, припинити когось говорити

Джерело: [58]

Отже, фразеологізми з назвами частин тіла є важливою складовою української мови та культури. Вони дають змогу яскраво, образно та влучно характеризувати різноманітні аспекти людських відносин - від інтелектуальних здібностей до емоційно-духовної сфери. Ці стійкі вислови відображають багатовіковий досвід народу, його світогляд, традиції та особливості міжособистісної взаємодії.

3.3 Зіставна характеристика використання фразеологізмів з компонентом частиною тіла в англійській та українській мовах

Фразеологізми, або ідіоматичні вирази, є невід'ємною частиною будь-якої мови, відображаючи особливості національної культури, традицій та світогляду народу. Одним із цікавих аспектів у вивченні фразеології є дослідження тих фразеологічних одиниць, які містять у своєму складі компонент, що є частиною тіла людини. Ці фразеологізми є особливо цікавими, оскільки вони демонструють тісний зв'язок між мовою та людським досвідом, а також дозволяють краще зрозуміти особливості мислення та сприйняття світу різними мовними спільнотами.

Зіставний аналіз фразеологізмів з компонентом частиною тіла в англійській та українській мовах є важливим, оскільки він допомагає виявити спільні та відмінні риси у фразеологічних картинах світу цих двох мов, а також розкрити особливості мовної концептуалізації та категоризації дійсності.

Отже, метою є проведення детального зіставного аналізу використання фразеологізмів з компонентом частиною тіла в англійській та українській мовах, виявлення спільних і відмінних рис у їхній семантиці, структурі та функціонуванні.

Англійська мова характеризується багатством та різноманітністю фразеологізмів, в яких використовуються компоненти, що позначають частини тіла людини. Такі фразеологічні одиниці охоплюють широкий спектр значень і використовуються для вираження різноманітних аспектів людського життя, емоцій, поведінки тощо[65].

Одним із найбільш вживаних компонентів у англійських фразеологізмах є голова (head). Наприклад, *to have a good head on one's shoulders* (бути розсудливим, розумним), *to put one's head together* (об'єднати зусилля), *to lose one's head* (втратити самовладання), *to keep a cool head* (зберігати спокій). Ці фразеологізми демонструють, що голова в англійській мовній картині світу асоціюється з розумом, інтелектом та здатністю приймати зважені рішення.

Іншим поширеним компонентом є око (eye). Англійські фразеологізми з цим компонентом часто виражають спостереження, увагу та нагляд, наприклад, *to keep an eye on* (пильнувати за), *to be all eyes* (пильно спостерігати), *to turn a blind eye* (закривати очі на щось). Також фразеологізми з компонентом "eye" можуть позначати розуміння, сприйняття або критичне ставлення, як-от *in the eye of the beholder* (в очах спостерігача), *to see eye to eye* (бути однієї думки), *to cast a critical eye* (критично оцінювати).

Серед інших поширених компонентів частин тіла в англійських фразеологізмах можна виокремити:

- вухо (ear): *to have an ear for music* (мати слух до музики), *to turn a deaf ear* (не звертати уваги);

- ніс (nose): *to be led by the nose* (бути під чийось впливом), *to turn up one's nose* (зневажливо ставитись);

- рука (hand): *to lend a hand* (допомогти), *to have a free hand* (мати вільні руки), *to bite the hand that feeds you* (зрадити того, хто тебе годує);

- нога (foot): *to get a foot in the door* (зробити перший крок), *to be on one's last legs* (бути на ладан), *to put one's foot down* (наполягати на своєму).

Фразеологізми з компонентом частиною тіла в англійській мові демонструють тісний зв'язок між мовою та досвідом людини. Вони відображають

особливості сприйняття та концептуалізації дійсності носіями англійської мови, а також виконують різноманітні функції, такі як опис емоційного стану, характеру, поведінки, оцінки тощо.

Українська мова також характеризується великою кількістю фразеологізмів, які містять у своєму складі компоненти, що позначають частини тіла людини. Ці фразеологічні одиниці виражають різноманітні аспекти людського досвіду та відображають особливості української мовної картини світу.

Як і в англійській мові, одним із найбільш поширених компонентів у українських фразеологізмах є голова (голова). Наприклад, *збивати з пантелику, забивати голову, тримати в голові, повертати голову*. Ці фразеологізми демонструють, що голова в українській мовній свідомості асоціюється з мисленням, пам'яттю та інтелектом.

Інший продуктивний компонент - око (око). Українські фразеологізми з цим компонентом часто виражають спостереження, увагу та сприйняття, наприклад, *дивитися крізь пальці, мати очі на потилиці, замилювати очі*. Також фразеологізми з компонентом "око" можуть позначати розуміння, оцінку або ставлення, як-от *бачити наскрізь, позирати вовчим оком, дивитися в корінь*.

Серед інших поширених компонентів частин тіла в українських фразеологізмах можна виокремити:

- вухо (вухо): *в одне вухо влетіло, в друге вилетіло, затикати вуха, прислухатися;*
- ніс (ніс): *задирати носа, тримати ніс за вітром, совати носа;*
- рука (рука): *подавати руку допомоги, розв'язувати руки, перекладати з рук у руки;*
- нога (нога): *ставити ногу на шию, стояти на своєму, ноги не носять.*

Фразеологізми з компонентом частиною тіла в українській мові відображають особливості української ментальності, традицій та світогляду. Вони демонструють тісний зв'язок між мовою та культурою, а також виконують різноманітні функції, такі як опис емоційного стану, характеру, поведінки, оцінки тощо.

Зіставний аналіз фразеологізмів з компонентом частиною тіла в англійській та українській мовах дозволяє виявити як спільні, так і відмінні риси у їхній семантиці, структурі та функціонуванні. У табл. 3.3 описані спільні та відмінні риси, що були виявлені в ході проведення зіставного аналізу.

Таблиця 3.3 – Спільні та відмінні риси фразеологізмів в англійській та українській мовах

Спільні риси	Відмінні риси
1. Наявність великої кількості фразеологізмів з компонентом частиною тіла в обох мовах. Це свідчить про важливість людського тіла та його частин у концептуалізації дійсності носіями англійської та української мов.	1. Наявність унікальних фразеологічних одиниць, характерних лише для англійської або української мови. Це може бути пов'язано з особливостями національної культури, традицій та світогляду.
2. Подібність у виборі найбільш продуктивних компонентів, таких як голова, око, вухо, ніс, рука, нога. Ці частини тіла є важливими в процесі сприйняття, пізнання та взаємодії з навколишнім світом.	2. Відмінності в семантиці та конотаціях деяких фразеологізмів з однаковими компонентами. Наприклад, англійський вираз "to have a heart of gold" (мати добре, щире серце) має більш позитивну оцінку, ніж український "серце з каменю" (жорстоке, байдуже серце).
3. Використання фразеологізмів з компонентом частиною тіла для вираження широкого спектру значень, зокрема, емоцій, характеру, поведінки, оцінки тощо.	3. Різниця в структурі фразеологізмів, зокрема, використання різних граматичних конструкцій, порядку слів, наявності або відсутності артиклів тощо.
4. Виконання фразеологізмами з компонентом частиною тіла різноманітних функцій, таких як опис, характеристика, вплив на адресата, посилення виразності мовлення тощо.	4. Особливості функціонування фразеологізмів у мовленні, пов'язані з різницею в мовних нормах, стилістичних традиціях та прагматичних чинниках.

Дежерело: [34]

Порівняльний аналіз фразеологізмів з компонентом частиною тіла в англійській та українській мовах дозволяє глибше зрозуміти специфіку мовної концептуалізації дійсності, виявити універсальні та національно-специфічні риси у фразеологічній картині світу двох мов.

Фразеологізми з компонентом частиною тіла є важливим аспектом мовної картини світу носіїв англійської та української мов, відображаючи тісний зв'язок між мовою та людським досвідом. Спільні риси у використанні цих фразеологізмів, такі як продуктивність певних компонентів, багатофункціональність та широкий спектр значень, свідчать про універсальні тенденції у фразеологічній картині світу

двох мов. Найбільш продуктивними компонентами є голова, око, вухо, ніс, рука, нога.

Відмінності у семантиці, структурі та функціонуванні фразеологізмів з компонентом частиною тіла вказують на специфіку національних картин світу, культурних традицій та мовних особливостей англійської та української мов. Зокрема, виявлено наявність унікальних фразеологічних одиниць, відмінності в конотаціях та структурних особливостях. У табл. 3.4 наведений зіставний аналіз фразеологізмів двох мов.

Таблиця 3.4 – Зіставний аналіз фразеологізмів

Англійська мова	Значення	Українська мова	Значення
To have a head for figures	Бути здібним до математики	Тримати голову в холоді	Бути розсудливим, виваженим
To put one's heads together	Об'єднати зусилля	Пускати кози роги	Діяти безрозсудно, необачно
To be all ears	Пильно слухати	Навострити вуха	Уважно слухати, прислухатися
To turn a blind eyes	Закривати очі на щось	Закривати очі на щось	Уникати реакції, ігнорувати
To have an eagle eye	Бути дуже спостережливим	Мати орлиний зір	Бути дуже спостережливим
To cast a critical eye	Критично оцінювати	Дивитися вовчим оком	Дивитися неприязно, вороже
To have a good nose for	Мати чуття, інтуїцію	Вивіряти по носу	Перевіряти точним способом
To follow one's nose	Довіряти своїм інстинктам	Вести за ніс	Маніпулювати, підкорювати
To be led by the nose	Бути під чийось впливом	Тримати ніс за вітром	Пристосовуватися до обставин
To have a heart of gold	Мати добре, щире серце	Серце з каменю	Мати холодне, байдуже серце
To pour one's heart out	Відверто розповідати про свої почуття	Серце кров'ю обливається	Відчувати глибокий жаль, біль
To lend a hand	Допомогти	Подавати руку допомоги	Надавати допомогу
To have a free hand	Мати вільні руки	Розв'язувати руки	Звільняти від обмежень
To bite the hand that feeds you	Зрадити того, хто тебе годує	Кусати руку, що годує	Зрадити того, хто допомагає
To get a foot in the door	Зробити перший крок	Накивати п'ятами	Швидко піти
To be on one's last legs	Бути на ладан	Ноги не носять	Бути дуже втомленим
To put one's foot down	Наполягати на своєму	Стояти на своєму	Наполягати на своєму

Джерело: [48;52]

Зіставний аналіз фразеологізмів з компонентом частиною тіла має важливе значення для кращого розуміння особливостей мислення та сприйняття світу носіями різних мов, а також для вдосконалення методики викладання іноземних мов та перекладу. Дослідження цих фразеологізмів дозволяє глибше пізнати мову як втілення національної самобутності та культури, а також розкрити універсальні та специфічні риси мовного світогляду.

3.4 Висновки до розділу 3

Фразеологічні одиниці, до складу яких входять назви частин тіла, є одними з найбільш поширених і семантично різноманітних у фразеологічному фонді української мови. Вони охоплюють різноманітні сфери життя та діяльності людини, відображаючи її багатогранний внутрішній і зовнішній світ. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що соматичні фразеологізми в українській мові становлять вагомую частину її фразеологічного складу. Вони представлені різноманітними структурно-семантичними типами: субстантивними, дієслівними, ад'єктивними, адвербіальними, вигукowymi та модальними конструкціями. Цей факт свідчить про високу продуктивність і функціональну значущість соматичної фразеології в мові.

Аналіз соматичних фразеологізмів дав змогу виявити, що частини тіла людини, номіновані в їхньому складі, виступають важливим елементом узагальненої характеристики людини, її фізичного, психічного, емоційного, інтелектуального, морального та соціального станів. Багатозначність соматичної лексики, її тісний зв'язок із різними сферами життя людини сприяли розвитку семантичної та структурної варіативності відповідних фразеологічних одиниць.

Проведене дослідження демонструє, що фразеологізми з назвами частин тіла в українській мові відображають широкий спектр значень, пов'язаних із характеристикою людини. За їхньою допомогою можна всебічно охарактеризувати як зовнішні, так і внутрішні особливості людини, описати її фізичний та емоційний

стан, риси характеру, особливості поведінки, розумові здібності, соціальний статус тощо.

Велика кількість соматичних фразеологізмів, використовуваних для характеристики людини, свідчить про їхню особливу значущість у мовній картині світу українців. Образне осмислення частин тіла людини відображає специфіку національного світосприйняття, особливості ментальності, культурні та побутові традиції українського народу. Аналіз семантики та структурно-граматичних особливостей соматичних фразеологізмів, які використовуються для характеристики людини, дає можливість простежити особливості їхнього функціонування в мові, визначити шляхи їхнього виникнення та розвитку, з'ясувати культурно-історичні, психологічні та соціальні чинники, що вплинули на їхнє формування. Це, своєю чергою, сприяє глибшому розумінню національно-культурної специфіки мовного образу людини в українській фразеології.

Результати проведеного дослідження свідчать, що соматичні фразеологізми є важливим джерелом інформації про національний характер, світогляд, традиції та звичаї українського народу. Вони відображають узагальнене уявлення про людину, її місце в навколишньому світі, особливості сприйняття та інтерпретації різноманітних життєвих ситуацій. Аналіз цих одиниць дає змогу простежити специфіку менталітету українців, їхнє ставлення до себе та оточення, систему цінностей і пріоритетів. Таким чином, комплексне вивчення соматичної фразеології, пов'язаної з характеристикою людини, сприяє глибшому розумінню особливостей національної мовної картини світу, національної психології та культури українського народу.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження фразеологічних одиниць з назвами частин тіла в англійській та українській мовах дозволяє зробити наступні висновки.

Фразеологія є важливим і невід'ємним компонентом будь-якої національної мови, оскільки відображає культуру, історію, спосіб життя та світогляд певного народу. Фразеологізми, що містять назви частин тіла, становлять значний пласт фразеологічного фонду як англійської, так і української мов. Вони наділені яскравим національно-культурним колоритом, оскільки виникли на основі буденних уявлень людей про своє тіло, його функції та місце у повсякденному житті.

Аналіз фразеологічних одиниць з компонентами-назвами частин тіла в англійській та українській мовах виявив, що вони є досить численними та різноманітними за своєю семантикою. До найбільш продуктивних частин тіла, що використовуються у складі фразеологізмів, належать: голова, обличчя, очі, ніс, рот, вухо, руки, серце, душа, спина тощо. Саме ці частини тіла є найбільш значущими для людини, відображають її фізичний та психічний стан, емоції та почуття, розумові здібності, моральні якості тощо.

Аналіз семантики фразеологізмів з назвами частин тіла в обох мовах показав, що вони можуть виражати різноманітні значення: фізичний та психічний стан людини (голова йде обертом, серце стискається), емоції та почуття (серце завмирає, душа болить), розумові здібності (тримати язик за зубами, набити собі ціну), моральні якості (чисте серце, брудні руки), соціальний статус (підняти голову, тримати носа по вітру), характер людини (впертий, як віл) та ін. Таким чином, фразеологізми з назвами частин тіла в обох мовах виступають потужним засобом вербалізації внутрішнього світу людини та її відносин з оточуючою дійсністю.

Порівняльний аналіз семантичних особливостей фразеологізмів з назвами частин тіла в англійській та українській мовах дозволив виявити як спільні, так і відмінні риси. Спільними є те, що в обох мовах фразеологізми з назвами частин тіла можуть виражати схожі значення, пов'язані з фізичним та психічним станом

людини, її емоціями, розумовими здібностями, моральними якостями тощо. Це пояснюється універсальністю деяких аспектів людського досвіду, що знаходять відображення у мові.

Водночас, нами було виявлено і певні відмінності у семантиці та внутрішній формі англійських і українських фразеологізмів з назвами частин тіла. Так, в англійській мові спостерігається більша частотність вживання фразеологізмів, пов'язаних зі сферою праці, бізнесу, соціальної ієрархії (*put one's shoulder to the wheel, keep one's nose to the grindstone*), тоді як в українській мові переважають одиниці, що відображають світогляд, цінності та вірування народу (*задерти носа, кусати локті*). Крім того, в українській фразеології ширше представлені одиниці, що виражають емоції, почуття, характер людини (*серце кров'ю обливається, вперта як віл*), тоді як в англійській мові більше фразеологізмів, пов'язаних з інтелектуальною сферою (*have a head on one's shoulders, get it into one's head*).

Такі відмінності пояснюються специфікою культурно-історичного розвитку, побуту, менталітету англійського та українського народів, що знайшло відображення у національній фразеології. Разом з тим, наявність спільних рис у семантиці англійських та українських фразеологізмів свідчить про універсальність певних аспектів людського буття та психіки, які знаходять концептуалізацію у мові.

Перспективи подальших досліджень вбачаються у поглибленому вивченні особливостей концептуалізації людського тіла у фразеології інших мов, виявленні універсальних та національно-специфічних рис у цій сфері. Також доцільним є дослідження гендерних та вікових аспектів функціонування фразеологічних одиниць з назвами частин тіла. Цікавим видається також зіставлення фразеологічних картин світу, репрезентованих у різних мовах, з метою виявлення як спільних, так і відмінних рис у сприйнятті та концептуалізації людського тіла.

Отже, проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що фразеологізми з назвами частин тіла в англійській та українській мовах є важливим засобом вербалізації внутрішнього світу людини, її фізичного і психічного стану, емоцій, розумових здібностей, моральних якостей тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авксентьев Л.Г. Сучасна українська мова. Фразеологія. Харків: Вища школа, 2017. 137 с.
2. Авксентьев Л. Г. Антропоцентричний підхід у сучасному мовознавстві: когнітивно-семантичний аспект. URL: https://www.academia.edu/37312852/Антропоцентричний_підхід_у_сучасному_мовознавстві_когнітивно-семантичний_аспект
3. Ажнюк Б. М. Фразеологічні одиниці з соматичним компонентом: порівняльний аналіз в українській та англійській мовах. Мовознавство. 2013. № 2. С. 38-45.
4. Баран Я. А., Зимомря М. І., Білоус О. М. Фразеологія: знакові величини. Навчальний посібник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів. Вінниця: Нова Книга, 2008. 256 с.
5. Баранник Л. Ф. Класифікація фразеологізмів англійської мови за ступенем семантичної злитості компонентів // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2015. - № 6 (297). - С. 5-14. URL: [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2015-6\(297\)-5-14](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2015-6(297)-5-14)
6. Білозір Л. І. Аксіологічні особливості фразеологізмів англійської мови. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія. 2020. № 45, Т. 1. С. 84-87.
7. Білоноженко В.М., Гнатюк І.С. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів. Київ: Наукова думка. - 2017. - 275 с.
8. Бойко Н. І. Семантичні особливості фразеологічних одиниць з назвами частин тіла в англійській та українській мовах // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Лінгвістика. – 2015. – Вип. 22. – С. 87-91.
9. Бондар О. В. Семантична структура фразеологічних одиниць на позначення частин тіла в англійській та українській мовах: зіставний аспект // Закарпатські філологічні студії. – 2018. – Вип. 6. – С. 41-45.

10. Бобух Н.М. Словник антонімів української мови / Н.М. Бобух. - Київ: Довіра, 2018. - 274 с.
11. Борова А. М. Структурно-семантичні особливості фразеологізмів з компонентом "голова" в англійській мові. Сучасні дослідження з іноземної філології. – 2016. – Вип. 14. – С. 21-26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sdzif_2016_14_6
12. Брянцева А. О. Оцінний компонент у семантиці фразеологічних одиниць англійської мови. Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія : Філологія. 2015. Т. 18, № 2. С. 28-33.
13. Бурте С.Б. Українська фразеологія: Культурно-національний компонент / С.Б. Бурте. - Харків: Основа, 2019. - 176 с.
14. Власенко Л. В., Тригуб І. П. Фразеологічні одиниці та їх класифікація. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. – 2019. – № 39. – Т. 3. – С. 10-18. URL: http://vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v39/part_3/Filologi39_3.pdf#page=10
15. Гаврилюк О.О. Формування фразеологічної компетентності майбутніх учителів-філологів // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2016. – № 6 (60). – С. 252-259. URL: <https://pedscience.sspu.sumy.ua/index.php/journal/article/view/325>
16. Голіченко Л.П. Оцінність у фразеологічних одиницях англійської мови // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. - 2018. - № 32. Т. 2. – С. 122-125.
17. Демченко В. А. Фразеологізми англійської мови: класифікація за походженням // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. – 2016. - № 23. Т. 2. - С. 16-19. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v23/part_2/5.pdf
18. Демський М.Т. Українські фразеологізми: Психолінгвістичний та етнокультурологічний аспекти / М.Т. Демський. - Львів: Світ, 2017. - 360 с.

19. Демчук А. О. Емотивний компонент у семантиці фразеологічних одиниць англійської мови. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Лінгвістика. 2020. Вип. 42. С. 74-78.
20. Домброван Т. І. Синергетична модель розвитку англійської мови : монографія. Одеса : КП ОМД, - 2014. – 440 с.
21. Дорошенко С.І. Фразеологія сучасної української мови: Навчальний посібник. - Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2019. - 144 с. URL: <https://www.academia.edu/40837021/>
22. Жовтобрюх В. Ф. Принципи і методи лінгвокультурологічного дослідження мови // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Філологія. – 2015. – Вип. 73. – С. 8-13.
23. Іваницька Н. Б. Фразеологічні одиниці англійської мови з оцінним значенням. Науковий вісник Чернівецького університету. Серія : Германська філологія. 2016. Вип. 778. С. 39-44.
24. Калашник В.С. Словник фразеологічних синонімів / В.С. Калашник, Ж.В. Колоїз. - Київ: Освіта, 2016. - 448 с.
25. Камінська В. С. Теоретичні дослідження фразеологічних одиниць у сучасній лінгвістиці // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер.: 9. Сучасні тенденції розвитку мов. – 2011. – №5. – С. 122-128. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3683/Kaminska.pdf?sequence=1>
26. Коваль А.П. Спочатку було Слово: Крилаті вислови біблійного походження в українській мові / А.П. Коваль. - Київ: Либідь, 2018. - 312 с.
27. Ковальова Т. П. Семантична структура фразеологізмів з компонентом-соматизмом в англійській мові // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. – 2016. – Вип. 42. – С. 146-151. URL: <http://dspace.kpnu.edu.ua:8080/xmlui/handle/123456789/2236>
28. Ковальчук О. Г. Лінгвокультурологія як напрям сучасної антропоцентричної парадигми мовознавства // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. – 2015. - №16. – С. 10-13.

29. Ковбасюк Л. А. Емоційно-експресивні фразеологічні одиниці в англійській мові // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. - 2017. - № 29. Т. 2. - С. 61-64. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v29/part_2/17.pdf
30. Коломієць М.П. Фразеологічні одиниці в мові та мовленні // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. – 2017. – № 27, т. 2. – С. 78-80. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v27/part_2/22.pdf
31. Кононенко В.І. Українська лінгвокультурологія: Навчальний посібник / В.І. Кононенко. - Київ: Вища школа, 2008. - 327 с.
32. Костюченко Ю.П. Фразеологія сучасної української мови: Навчальний посібник. - Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2021. - 224 с. URL: <https://burago.com.ua/ua/frazeologia-suchasnoyi-ukrayinskoyi-movi-kostiuchenko-iu-p-navchalnyj-posibnyk>
33. Корольова А. В. Концептуальні поля "тіло", "душа", "дух" у фразеологічних системах української та англійської мов. Мовні і концептуальні картини світу. 2013. Вип. 46. Ч. 2. С. 137-145.
34. Кравець Л. В. Особливості перекладу фразеологізмів з назвами частин тіла з англійської на українську мову // Закарпатські філологічні студії. – 2019. – Вип. 9. – С. 67-71.
35. Кріль І. М. Структурна класифікація фразеологічних одиниць в англійській мові // Закарпатські філологічні студії. - 2019. - Вип. 10. Т. 1. - С. 47-52. URL: <http://www.zfs-journal.uzhnu.edu.ua/archive/10-1/11.pdf>
36. Кузь О. М. Фразеологічні одиниці з компонентом-назвою частини тіла людини в англійській та українській мовах: семантичні та структурні особливості. Наукові записки. Серія: Філологічні науки. 2016. Вип. 146. С. 235-239.
37. Левченко О.П. Фразеологічна семантика: лінгвокогнітивний аспект. - Львів: ЛНМУ імені Данила Галицького, 2015. - 447 с. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/jspui/bitstream/6789/5847/1/Frazeologichna%20semantyka.pdf>

38. Мізін К. І. Фразеологічні одиниці з назвами частин тіла в англійській, німецькій, українській та російській мовах: лінгвокультурологічний аспект. Мовознавство. 2012. № 4. С. 79-92.

39. Олійник О. В. Компаративний аналіз фразеологізмів з компонентом "рука" в англійській та українській мовах. Закарпатські філологічні студії. 2019. Вип. 7. Т. 2. С. 102-107.

40. Петренко Л.Ф. Фразеологічні одиниці в сучасній українській мові // Молодий вчений. – 2015. – № 2 (17). – С. 240-243. URL: <https://molodyvcheny.ua/archive/17/1741/>

41. Пилипчук С.М. Фразеологія в поезії Тараса Шевченка. - К.: Київський університет, 2017. - 255 с. URL: <http://philology.knu.ua/files/library/lingvistika/46.pdf>

42. Попова О. В. Семантична цілісність фразеологічних одиниць у англійській мові // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія "Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов". - 2016. - Вип. 84. - С. 102-107. URL: <https://periodicals.karazin.ua/foreignphilology/article/view/8240>

43. Попова Т. С. Принцип антропоцентризму як категорія сучасного мовознавства. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/77176/1/Popova_anthropocentrism_2020.pdf

44. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. URL: http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/5803/st_15_02.pdf

45. Радчук О. В. Фразеологічні одиниці англійської мови з позитивною оцінкою. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія. 2019. № 39, Т. 1. С. 108-111.

46. Ребрій О.В. Порівняльний аналіз оцінних фразеологічних одиниць англійської та української мов // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Іноземна філологія. – 2019. – Вип. 52. – С. 31-37.

47. Савчук Р. І. Лексико-семантичні особливості фразеологічних одиниць з компонентами-назвами частин тіла в англійській та українській мовах // Науковий

вісник Херсонського державного університету. Сер.: Лінгвістика. – 2016. – Вип. 23. – С. 159-163.

48. Сазонова Т. Ю. Фразеологія сучасної англійської мови. Київ: Вища школа, 2012. 304 с.

49. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, - 2006. – 716 с.

50. Скаб М. В. Лінгвокультурологічні аспекти сакральних концептів української мови. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/31542/19-Skab.pdf>

51. Скопненко О.І. Українська фразеологія: когнітивний та лінгвокультурологічний аспекти. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2020. 344 с.

52. Скрипник Л.Г. Фразеологія української мови. Київ: Наукова думка. - 2019. - 280 с.

53. Славова Л.Л. Мовна особистість політика: когнітивно-дискурсивний аспект / Л.Л. Славова. - Київ: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2015. - 368 с.

54. Солодушко М. А. Негативна оцінка у фразеологічних одиницях англійської мови. Закарпатські філологічні студії. 2019. Вип. 11, Т. 1. С. 61-65.

55. Ткачик О. В. Фразеологічні одиниці з компонентами-назвами частин тіла людини в англійській та українській мовах: структурно-семантичний аспект // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. – 2017. - № 27. – С. 102-105.

56. Ткаченко О.Б. Теоретичні основи фразеології. - К.: КНУ імені Тараса Шевченка, 2016. - 256 с. URL: <http://philology.knu.ua/files/library/lingvistika/44.pdf>

57. Ужченко В.Д., Ужченко Д.В. Українська фразеологія. - Харків: Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, 2018. - 360 с. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/bitstream/123456789/1496/1/Uzhchenko%20V.D.%2C%20Uzhchenko%20D.V.%20Ukrainska%20frazeeolohiya.pdf>

58. Ужченко В.Д. Фразеологічний словник української мови / В.Д. Ужченко, Д.В. Ужченко. - Київ: Освіта, 2016. - 224 с.
59. Франко О. Б. Мовна особистість: сучасні підходи до типології. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/49706/02-Franko.pdf>
60. Чередник Л. А. Антропоцентричність як провідна тенденція сучасного мовознавства. URL: <http://193.106.228.90:8001/xmlui/bitstream/handle/123456789/1325/Cherednik.pdf>
61. Шиліна А. Г. Структурно-семантичні особливості фразеологічних одиниць з компонентом-соматизмом в англійській мові // Закарпатські філологічні студії. – 2018. – Вип. 5. Т. 1. – С. 78-82. URL: <http://www.zfs-journal.uzhnu.edu.ua/archive/5-1/18.pdf>
62. Юрченко О.С. Словник стійких народних порівнянь / О.С. Юрченко, А.О. Івченко. - Харків: Основа, 2015. - 176 с.
63. Ammer C. The American Heritage Dictionary of Idioms. Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 2013. 416 p.
64. Farrow J. J. The Oxford Dictionary of English Idioms. Oxford: Oxford University Press, 2018. 512 p.
65. Farlex Dictionary of Idioms. Farex, 2015. URL: <https://idioms.thefreedictionary.com>
66. Koverko O. M. Phraseological Units with Somatic Component in English and Ukrainian: Comparative Analysis. Актуальні проблеми філології та перекладознавства. 2016. Вип. 10. С. 101-105.
67. Kulyk, O. D. (2019). Temporal Phraseological Units in the Ukrainian Language: Linguocultural Aspect. Studia Linguistica, 15, 230-236. <https://doi.org/10.17721/2524-096x.2019.15.230-236> (7 с.)
68. Shatilova, L. M. (2016). Comparative Analysis of Temporal Phraseological Units in the Ukrainian and English Languages. Odesa Linguistic Journal, (6), 117-123. (7 с.)

69. Yakovenko, O. (2020). Cognitive Aspects of Phraseological Units with the Component "Time" in the Ukrainian Language. Humanities and Social Sciences Reviews, 8(5), 233-240. <https://doi.org/10.18510/hssr.2020.8523> (8 с.)

70. Zhukova, L. A. (2017). Conceptual Metaphor in Temporal Phraseological Units of the Ukrainian Language. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія, (29-1), 161-164. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2017.29.1.37> (4 с.)